

СВІТЛОФОР ОСВІТНЬОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

ДЛЯ ОСВІТЯН

Як розпізнати корупцію,
недоброчесність та
неетичну поведінку
в освіті

#USAID_
Взаємодія

Створення збірки стало можливим завдяки підтримці американського народу через Агентство Сполучених Штатів з міжнародного розвитку (USAID).

Зміст є відповідальністю авторів і необов'язково відображає погляди USAID, Уряду Сполучених Штатів чи офіційну позицію Міністерства освіти і науки України.

ВСТУПНЕ СЛОВО	08
ПЕРЕДМОВА	
ЩО Є ТА НЕ Є КОРУПЦІЄЮ В ШКОЛІ	10
ЧАСТИНА I	
ЯК ПОБУДУВАТИ ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ В ШКОЛІ	12
Засади державної політики у сфері освіти	14
Права та обов'язки засновника й адміністрації закладу освіти	18
Батьківське самоврядування закладу освіти	21
Ключові принципи залучення та використання благодійних внесків у закладі освіти	24
Джерела та механізми додаткового фінансування державних, комунальних закладів освіти (крім бюджетних коштів)	29
- Благодійний фонд	
- Спецрахунок школи	
- Громадський бюджет (бюджет участі)	
- Спільнокошт	
- Благодійний внесок у матеріальній формі	

Правові запобіжники проявів корупції в школі	35
- Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди	
- Академічна доброчесність: унеможливлення хабарництва та необ'єктивного оцінювання, дотримання педагогічної етики	

ЧАСТИНА II	
ЗАПИТАННЯ / ВІДПОВІДІ	46

Питання забезпечення рівного доступу до освіти	48
- Чи може школа (вчительство) пропонувати батькам купувати підручники, за якими здійснюється навчання?	
- Чи може школа (вчительство) пропонувати батькам купувати додаткові друковані зошити та посібники, за якими здійснюється навчання?	
- Чи можуть батьки сплачувати за поділ класу на підгрупи (наприклад, на уроках іноземної мови, математики тощо), групи подовженого дня?	
- Чи може збиратися оплата з батьків за довезення учнівства до закладу освіти на автобусах?	
- Чи може адміністрація школи пропонувати батькам надати школі ресурсний чи фінансовий внесок під час зарахування їхньої дитини до закладу освіти?	
- Чи можна відрахувати ученицю / учня із закладу освіти за відмову батьків допомагати школі фінансово?	
- Чи може вчителька / вчитель прийняти подяку у вигляді грошей або подарунка від батьків за високі результати навчання дитини?	

Додаткові освітні послуги	58
- Чи може школа надавати додаткові освітні послуги на платній основі?	
- Чи може педагог проводити репетиторські заняття з ученицею / учнем, кого безпосередньо не навчає в школі (наприклад, з іншого класу чи іншого закладу)?	
- Чи може педагог проводити репетиторські заняття з ученицею / учнем, кого безпосередньо навчає в школі?	

Питання матеріально-технічного забезпечення закладу освіти	64
- Чи можуть батьки самостійно ремонтувати класні приміщення та купувати для них меблі?	
- Чи можна збирати з батьків гроші на мийні засоби?	
- Чи можуть батьки збирати кошти та укладати відповідний договір про охорону школи?	
- Чи можуть батьки додатково сплачувати техпрацівникам школи за прибирання класів?	

Благодійна допомога школі	71
- Чи можуть батьки та інші благодійники надавати грошову підтримку школі?	
- Чи можна надавати школі як благодійний внесок товарно-матеріальні цінності?	

Заборонені та не передбачені посадовими обов'язками готівкові збори коштів силами вчительства	73
- Чи може вчительство збирати гроші на харчування учнівства в школі, розповсюджувати в класі квитки на різні заходи зі звітом про кількість (концерти, вистави, цирк тощо)?	
- Чи може вчительство збирати або ініціювати збір коштів на подарунки до днів народження учениць і учнів у класі?	
- Чи можуть батьки в індивідуальному та / або колективному порядку купляти та дарувати подарунки, квіти педпрацівникам та адміністрації закладу освіти з нагоди свят?	
- Чи може вчительство розповсюджувати в класі марки Червоного Хреста?	
Залучення учнівства до суспільно корисної праці в школі	81
- Чи можна розподіляти територію школи за класами для обов'язкового прибирання, залучати учнівство до акцій із прибирання (наприклад, Чистий четвер тощо)?	
- Чи можна залучати учнівство до чергування у їдальні, чи повинні батьки купувати за свій кошт посуд у їдальню на заміну розбитого?	
У педагогічному колективі	86
- Чи можуть педагоги купувати сертифікат про підвищення кваліфікації, якої вони не проходили?	
- Як розцінювати винагороду керівництву закладу освіти зі сторони вчительки / вчителя за більш зручний розклад, розподіл більшої кількості годин тощо?	

- Яка відповідальність може настати за невідповідність записів у журналі про заміни уроків реальним замінам (одна особа проводить уроки, а інша отримує за це гроші)?
- Наповнення старших класів: чи є зловживанням включення перед 1 вересня до списку більшої кількості учениць/-ів, щоби відкрити клас, а після 1 вересня зменшення кількості в списку?
- Чи законний збір грошей на привітання та подарунки до днів народження або свят для працівників управліннь освіти?
- Як розцінювати «подяки», пов'язані із забезпеченням пожежної безпеки, санітарних правил охорони тощо?

ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО 94

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ 96

ВСТУПНЕ СЛОВО

Ця, насичена важливим змістом брошура, — про вчительство і для вчительства.

Робота вчительства і керівництва шкіл — одна із найскладніших професій із категорії «людина-людина», які тільки можна уявити.

Звісно, не можна охопити і знати все, але так склалося, що мені довелося попрацювати в дуже різних галузях, опанувати більше десятка різних професій. І жодна з них не вимагала від мене такої постійної готовності негайно реагувати на безліч проблем, враховувати стільки непередбачуваних факторів, бути психологічно стійким і водночас чутливим до емоційних станів дітей та дорослих, постійно приймати на себе складні виклики та відповідальність за чужі долі.

У роботі вчительства і керівництва шкіл ці виклики постають практично щогодини.

Загалом, освіта — дуже складна й дуже велика система, де перетинаються права та обов'язки, думки, погляди, переконання мільйонів людей, кожна з яких має свою позицію. В освіті діють величезна кількість різноманітних законів, підзаконних актів, інструкцій, рекомендацій тощо. Вчительства і керівництва шкіл постійно перебувають у потужному емоційному полі, постійно мають ухвалювати

важливі рішення. І їхні рішення мають бути не лише законними, але й добросовісними. А це — дуже складно.

Як не заплутатися в цих нормах та правилах? Як визначити для себе: що є прийнятним і бажаним, а чого, навпаки, необхідно уникати за будь-яку ціну? Як поєднати законну вимогливість учительства із педагогікою партнерства? Які ситуації, що мають вигляд звичних, насправді порушують права дітей, батьків, педагогів? І як те, що наразі виглядає новим та незвичним, насправді є фундаментом цивілізованого суспільства, тим, до чого ми маємо прагнути? Які права та обов'язки мають діти, батьки, вчительство — і можна ці права захищати та, водночас, вимагати виконання обов'язків?

Звісно, жодна брошура не дасть відповіді на всі запитання. Зрозуміло, життя — набагато більше та складніше, ніж наші уявлення про нього.

Але за будь-яких умов кожній і кожному з нас потрібні орієнтири в повсякденній діяльності, своєрідні дороговкази, індикатори та світлофори, які могли би не лише підказати найбільш доречний маршрут, але й застерегти на небезпечних перехрестях. Саме на тих перехрестях відбувається ухвалення особистих та професійних рішень, які подекуди мають для нас вирішальне значення.

Сподіваюся, що це видання стане помічником і корисним дороговказом на складному та надважливому шляху для кожного учасника освітнього процесу: учнів, батьків та педагогів.

З повагою,
освітній омбудсмен
Сергій Горбачов

ПЕРЕДМОВА

ЩО Є ТА НЕ Є КОРУПЦІЄЮ В ШКОЛІ: ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ СПІЛЬНОТИ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВЧИТЕЛЬСТВА EdCamp Ukraine

Що можна розцінювати як прояви корупції в школі, а що — ні? Як педагогу правильно застосувати законодавство, як підготуватися до етичних дискусій на цю тему і з батьками, і з учнівством, які з року в рік усе більш проактивні та вимогливі?

Експерти проєкту #USAID_Взаємодія у співпраці з Міністерством освіти і науки України, освітнім омбудсменом, громадськими організаціями «ЕдКемп Україна», «Батьки SOS», «Смарт освіта» та «Батьківський контроль» підготували добірку порад та роз'яснень, необхідних для вчительства, менеджменту шкіл, батьків, учнівства — для всіх, хто цікавиться

темою запобігання корупції в освітній сфері та хочуть обговорювати її виважено, компетентно і фахово. Ми аналізуємо законодавство, обговорюємо етичні норми та звертаємо увагу на добродесні практики, що можуть стати дороговказом.

Брошура складається з двох частин. У першій описані загальні принципи та механізми взаємодії всіх учасників освітнього процесу, а також їхні права та зони відповідальності згідно з чинними законами України, підзаконними актами, нормами добродесності й моралі. Зміст другої частини сформував безпосередньо вчительство, поставивши експертам проєкту актуальні й найбільш розповсюджені запитання, що стосуються різноманітних аспектів щоденного життя шкільної громади.

Експертні відповіді на кожне запитання позначені відповідним сигналом світлофора: червоним, жовтим або зеленим. Зрозуміло, що червоне світло означає — це робити не можна, зелене — можна; жовте дозволяє діяти лише за певних умов. Втім, ситуації, що виникають у житті шкільної громади, подекуди бувають настільки складними й багатовимірними, що можуть мати кілька різних однаково прийнятних варіантів вирішення. Тому після деяких запитань розміщено одразу два світлофори з різними сигналами.

Запрошуємо до діалогу й обговорень. Будемо раді, якщо після прочитання у вас виникне бажання прокоментувати, запропонувати власні міркування та додати приклади інших ефективних добродесних практик.

Хочете долучитися, маєте пропозиції, зауваження чи бажаєте дізнатися більше? Будь ласка, пишіть на sacci.ua@gmail.com або fb.me/ChargeAgainstCorruption

ЯК ПОБУДУВАТИ ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ В ШКОЛІ

ДЯКУЮ, ВАСИЛЬКУ, КВІТИ ЧУДОВІ,
АЛЕ Ж ТИ РОЗУМІЄШ: Я Й БЕЗ НИХ
НАВЧУ ТЕБЕ ВСЬОГО, ЩО ЗНАЮ.

$2 + 3 =$
З ДНЕМ УЧИТЕЛЯ,
ОЛЕНО МИКОЛАЇВНО! ВАШ ПРЕДМЕТ
ДЛЯ МЕНЕ - НАЙЦІКАВИШИЙ.

ДЕРЖАВА ГАРАНТУЄ ВСІМ СВОЇМ ГРОМАДЯНАМ БЕЗОПЛАТНЕ ЗДОБУТТЯ
ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗА КОШТИ ДЕРЖАВНОГО
ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.

Засади державної політики у сфері освіти

15

Взаємодія всіх учасників освітнього процесу (педагогів, шкільної адміністрації, батьків та учнівства) має ґрунтуватися на таких засадах:

¹ Закон України «Про освіту»

«Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є:

- забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності;
- академічна доброчесність;
- державно-громадське управління;
- державно-громадське партнерство;
- нетерпимість до проявів корупції та хабарництва;»

Стаття 6 Закону України «Про освіту»¹

«Держава створює умови для забезпечення фінансування здобуття особами освіти в обсязі, необхідному для досягнення результатів навчання, передбачених стандартами освіти, та виконання закладами освіти державної та комунальної форм власності ліцензійних умов».

Частина четверта статті 78 Закону України «Про освіту»

«Кожному громадянину України, іншим особам, які перебувають в Україні на законних підставах, а також кожній дитині незалежно від підстав її перебування в Україні гарантується безоплатне здобуття у державних та комунальних закладах освіти повної загальної середньої освіти на кожному її рівні за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів один раз протягом життя».

Частина третя статті 6 Закону України «Про повну загальну середню освіту»²

«Рівний доступ до здобуття повної загальної середньої освіти забезпечується шляхом: фінансування закладів освіти за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів в обсязі, достатньому для виконання державних стандартів та ліцензійних умов».

Частина перша статті 9 Закону України «Про повну загальну середню освіту»

«Державні та комунальні заклади освіти реалізують освітні програми за кошти державного, місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством, і не можуть реалізовувати чи забезпечувати (повністю або частково) свої освітні програми за кошти батьків та/або учнів».

Частина сьома статті 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту»

«Державні, комунальні заклади загальної середньої освіти не можуть надавати (повністю чи частково) платні освітні послуги для досягнення їх учнями результатів навчання (компетентностей), визначених державними стандартами.

У державних і комунальних закладах освіти під час освітнього процесу, що забезпечує досягнення результатів навчання, передбачених освітньою програмою закладу освіти, не можуть проводитися платні заходи чи надаватися платні послуги.

Учні та їхні батьки можуть отримувати в закладі загальної середньої освіти платні освітні та інші послуги виключно на добровільних засадах».

Частина п'ята статті 59 Закону України «Про повну загальну середню освіту»

ЦЬОГО РОКУ В НАС У ШКОЛІ ПЛАНОВИЙ РЕМОНТ ДАХУ. МИ ЩЕ В СІЧНІ НАДІСЛАЛИ ЗАПИТ.

ЗВІСНО, МИ ВЖЕ Й ТЕНДЕР ПРОВЕЛИ, ВИКОНАВЕЦЬ СКОРО З ВАМИ ЗВ'ЯЖЕТЬСЯ.

ТІЛЬКИ ЗАСНОВНИК ШКОЛИ ТА УПОВНОВАЖЕНІ НИМ ОРГАНИ, ЯК-ОТ УПРАВЛІННЯ АБО ДЕПАРТАМЕНТ ІЗ ПИТАНЬ ОСВІТИ, А ТАКОЖ ДИРЕКТОР ШКОЛИ МАЮТЬ ПРАВО УХВАЛЮВАТИ УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЩОДО ШКОЛИ Й ВІДПОВІДАТИ ЗА НИХ.

Права та обов'язки засновника й адміністрації закладу освіти

Права й обов'язки засновника та адміністрації закладу освіти ґрунтуються на таких нормах Законів України:

«Засновник закладу освіти зобов'язаний: забезпечити утримання та розвиток матеріально-технічної бази заснованого ним закладу освіти на рівні, достатньому для виконання вимог стандартів освіти та ліцензійних умов».

Частина шоста статті 25 Закону України «Про освіту»

«Держава гарантує безоплатне забезпечення підручниками (у тому числі електронними), посібниками всіх здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України».

Частина третя статті 4 Закону України «Про освіту»

«Фінансування забезпечення (виготовлення, поширення, зберігання та доставки до засновників закладів освіти чи відповідного органу управління у сфері освіти) підручниками (посібниками), у тому числі електронними, з навчальних предметів (інтегрованих курсів) відповідно до освітніх галузей, визначених державними стандартами, здійснюється за рахунок коштів державного бюджету».

Частина третя статті 58 Закону України «Про повну загальну середню освіту»

Згідно з цими нормами Законів України (далі – ЗУ), засновник школи (вони здебільшого засновані місцевими радами і, відповідно, є комунальними) та її директор повністю відповідають за забезпечення учнівству рівного доступу до освіти, а також за матеріально-технічний стан школи, дотримання санітарно-гігієнічних та норм безпеки, надважливих під час роботи з дітьми тощо.

Відповідно, тільки засновник школи та уповноважені ним органи (як правило, це відповідне управління (департамент) із питань освіти), а також директор (в межах повноважень, якими його наділяють законодавство та статут школи) мають право ухвалювати управлінські рішення і відповідати за них, аби вдосконалювати та підтримувати матеріально-технічну базу, купувати для школи меблі, необхідне обладнання тощо. Це також стосується робіт та послуг, які замовляє школа. Батьки учениць / учнів, навіть за дійсно власної ініціативи та бажання, не повинні й не можуть самостійно та безпосередньо вирішувати такі питання.

Пропозиція від керівництва школи чи будь-якого іншого педагогічного працівника придбати додаткові підручники, зошити, методичну літературу, меблі, матеріали для ремонту тощо батьківським коштом суперечить нормам законів, що згадані вище (**дивіться Засади державної політики у сфері освіти**).

А ДАВАЙТЕ ВИРІШИМО,
СКІЛЬКИ НА МІСЯЦЬ ПЛАТИТИ
У ФОНД КЛАСУ?

КОЖЕН ПЛАТИТЬ,
СКІЛЬКИ ВВАЖАЄ ЗА ПОТРІБНЕ.
КРАЩЕ ДАВАЙТЕ ОБГОВОРИМО
ЕКСКУРСІЮ В МУЗЕЙ ВСІМ КЛАСОМ.

ОРГАНИ БАТЬКІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ НЕ МАЮТЬ ПРАВА ЗБИРАТИ КОШТИ.
БАТЬКИ ВИКОНУЮТЬ БУДЬ-ЯКЕ РІШЕННЯ ОРГАНУ БАТЬКІВСЬКОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ВИКЛЮЧНО НА ДОБРОВІЛЬНИХ ЗАСАДАХ.

Батьківське самоврядування закладу освіти

Важливо пам'ятати, що батьківське самоврядування за своєю правовою природою — це передусім **право** батьків учениць / учнів, а не їхній обов'язок.

У закладах освіти та їхніх структурних підрозділах може діяти батьківське самоврядування, права та засадничі принципи якого прописані в статті 30 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»:

«Батьківське самоврядування закладу освіти

1. У закладах освіти та їх структурних підрозділах може діяти батьківське самоврядування.

Батьківське самоврядування здійснюється батьками учнів як безпосередньо, так і через органи батьківського самоврядування, з метою захисту прав та інтересів учнів, організації їх дозвілля та оздоровлення, громадського нагляду (контролю) в межах повноважень, визначених цим Законом та статутом закладу освіти.

2. Батьки мають право утворювати різні органи батьківського самоврядування (в межах класу, закладу освіти, за інтересами тощо).

3. Батьки можуть розглядати будь-які питання і приймати рішення, крім тих, що належать до компетенції інших органів управління чи органів громадського самоврядування закладу освіти.
- Рішення органу батьківського самоврядування виконується батьками виключно на добровільних засадах.
- Рішення органу батьківського самоврядування з питань організації освітнього процесу та/або діяльності закладу освіти можуть бути реалізовані виключно за рішенням керівника закладу освіти, якщо таке рішення не суперечить законодавству.
- Рішення, заходи та форми батьківського самоврядування не повинні призводити до надання іншим учасникам освітнього процесу привілеїв чи обмежень за будь-якою ознакою, порушувати їхні права та/або законні інтереси, а також не можуть бути підставою для прийняття управлінських рішень, що не відповідають законодавству.
4. Органи батьківського самоврядування мають право, але не зобов'язані оформляти свої рішення відповідними протоколами.
5. Працівники закладів освіти не мають права втручатися в діяльність батьківського самоврядування, а також збирати чи зберігати протоколи засідань органів батьківського самоврядування».

Можна стверджувати, що у сфері освіти вже склався стереотип, що вся діяльність батьківського самоврядування зводиться до додаткового фінансування закладу освіти через “примусово-добровільну” благодійну діяльність батьків учениць/-ів на користь закладу освіти та / або певного його класу. Тому важливо наголосити, що, згідно з нормами ЗУ «Про благодійну діяльність та

3 П.1.5 статті 1 ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації»

4 П.1 статті 12, п. 1 статті 24 ЗУ «Про громадські об'єднання»

5 Постанова КМУ «Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків...»

благодійні організації»³, «Про громадські об'єднання»⁴, а також Постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) «Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування»⁵, **органи батьківського самоврядування не мають права здійснювати збір коштів.**

А МОЖНА МИ МОРКВОЮ?
ЦЬОГО РОКУ ДОБРИЙ УРОЖАЙ,
В ШКІЛЬНІЙ ЇДАЛЬНІ
ПРИГОДИТЬСЯ.

ВАШУ ДИТИНУ ВЖЕ ЗАРАХОВАНО ДО ШКОЛИ.
ЯКЩО ХОЧЕТЕ, МОЖЕТЕ ЗРОБИТИ БЛАГОДІЙНИЙ
ВНЕСОК, АЛЕ ЦЕ ЗОВСІМ НЕ ОБОВ'ЯЗКОВО.

БЛАГОДІЙНИЙ ВНЕСОК МОЖЕ БУТИ ЯК ГРОШОВИМ, ТАК І МАТЕРІАЛЬНИМ
І Є ВИКЛЮЧНО ДОБРОВОЉНИМ. ВИМАГАННЯ БЛАГОДІЙНОГО
ВНЕСКУ – ПРОТИЗАКОННЕ.

Ключові принципи залучення та використання благодійних внесків у закладі освіти

Допомога закладу освіти через благодійні внески передбачає, що:

6 Конституція України

- **Будь-який благодійний внесок – це внесок виключно добровільний** (стаття 1 ЗУ «Про благодійну діяльність...»). Будь-які дії щодо встановлення закладом освіти певного різновиду, розміру чи періодичності благодійної діяльності є порушенням законодавства – зокрема, права на доступність та безоплатність освіти в державних та комунальних закладах, визначеного статтею 53 Конституції України⁶ (дивіться також **Засади державної політики у сфері освіти**).

Так само порушенням законодавства є будь-які дії щодо організації обліку чи фіксації благодійної діяльності педагогічними працівниками закладу освіти. **Облік благодійної допомоги, незалежно від її форми, здійснюється у фінансових документах і не може фіксуватися педагогічними працівниками школи.** Покладання таких обов'язків на них, навіть у разі їхньої згоди, є порушенням законодавства.

- **Уся благодійна допомога школі в грошовій формі, незалежно від її джерела, має здійснюватися виключно в безготівковій формі та супроводжуватися відповідним звітуванням.** Звіт — головний інструмент контролю цільового використання благодійної допомоги як у грошовій формі, так і отриманої у вигляді товарів, робіт і послуг.

У частині третій статті 30 ЗУ «Про освіту» написано: «Заклади освіти, що отримують публічні кошти, та їхні засновники зобов'язані оприлюднювати на своїх веб-сайтах кошторис і фінансовий звіт про надходження та використання всіх отриманих коштів, інформацію про перелік товарів, робіт і послуг, отриманих як благодійна допомога, із зазначенням їх вартості, а також про кошти, отримані з інших джерел, не заборонених законодавством»».

Виконання зазначеної вище вимоги не залежить від того, чи заклад освіти самостійно здійснює бухгалтерський та фінансовий облік, чи його забезпечує централізована бухгалтерія. Додатковим засобом забезпечення публічності та прозорості діяльності закладу загальної середньої освіти і джерелом інформації про залучення додаткових джерел фінансування та його раціональне використання є щорічний звіт директора.

Загальні збори (конференція) колективу закладу освіти щороку заслуховують звіт керівника закладу освіти, оцінюють його / її діяльність і за результатами оцінювання можуть ініціювати проведення позапланового інституційного аудиту закладу освіти. Зверніть увагу, що загальні збори (конференція) колективу закладу освіти скликаються не рідше рази на рік та формуються з уповноважених представників усіх учасників освітнього процесу (їхніх органів самоврядування — за наявності) (частина п'ята статті 27 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»).

Ключові принципи залучення та використання благодійних внесків у закладі освіти зафіксовано в постанові КМУ від 4 серпня 2000 року №1222 «Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування». Там, зокрема, зазначено, що:

- благодійні внески можуть надаватися благодійниками набувачам у грошовій формі для потреб їхнього фінансування за напрямками видатків, визначеними благодійником, а також як товари, роботи, послуги;
- шляхи спрямування благодійного внеску визначає керівник закладу освіти відповідно до першочергових потреб, пов'язаних виключно з основною діяльністю закладу;
- благодійні внески не можуть замінювати плату за надання закладом освіти платних послуг за переліками, визначеними в установленому порядку;
- набувачі благодійної допомоги ведуть бухгалтерський та оперативний облік надходження, зберігання, розподілу та використання благодійної допомоги у вигляді товарів, робіт, послуг.

7 Постанова КМУ «Про затвердження Порядку розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога...»

8 Наказ МФУ «Про затвердження порядку бухгалтерського обліку...»

Порядок розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога, та контролю за цільовим розподілом благодійної допомоги у вигляді наданих послуг або виконаних робіт затверджено постановою КМУ «Про затвердження Порядку розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога, та контролю за цільовим розподілом благодійної допомоги у вигляді наданих послуг або виконаних робіт» від 17 серпня 1998 року №1295⁷. Додатково отримані кошти школа має відобразити у своєму річному звіті (Порядок обліку благодійних (добровільних) внесків визначено в Постанові КМУ від 4 серпня 2000 року №1222).

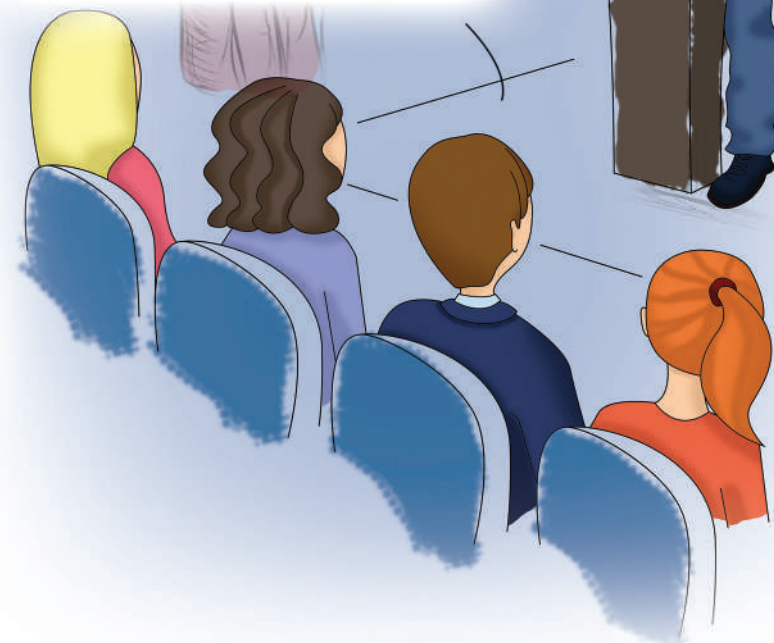
Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ затверджено наказом Міністерства фінансів України (далі – МФУ) від 2 квітня 2014 року №372⁸.

Педагогічна рада ухвалює стратегію розвитку закладу освіти та річний план роботи. Засновник закладу загальної середньої освіти або уповноважений ним орган (посадова особа) затверджує, за поданням закладу загальної середньої освіти, стратегію розвитку такого закладу та фінансує її виконання (крім приватних та корпоративних закладів загальної середньої освіти), зокрема і здійснення інноваційної діяльності закладом освіти.

Вочевидь, якщо виконання стратегії недофінансовано з причин, що не залежать від адміністрації школи, вона може звернутися до додаткових джерел фінансування, залучити батьківську спільноту – але всі ці процеси мають відбуватися з ініціативи та під контролем адміністрації, адже лише вона відповідальна за відповідність ухвалених рішень нормам законодавства.

ЩОБ ОФІЦІЙНО ДОПОМАГАТИ ШКОЛІ, ТРЕБА СТВОРИТИ БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД.

АЛЕ Ж ЙОГО УТРИМАННЯ КОШТУВАТИМЕ НАМ ДО 20% НАДХОДЖЕНЬ. Є БАГАТО ІНШИХ ЗАКОННИХ ВАРІАНТІВ.

ЗА БАЖАННЯМ ШКОЛІ МОЖНА ДОПОМОГТИ ЧЕРЕЗ БУДЬ ЯКИЙ З НИЗКИ РІЗНОМАНІТНИХ ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ – ВІД СПЕЦРАХУНКУ ШКОЛИ ДО ГРОМАДСЬКОГО БЮДЖЕТУ І СПІЛЬНОКОШТУ.

Джерела та механізми додаткового фінансування державних і комунальних закладів освіти

(крім бюджетних коштів)

БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД

Будь-який благодійний фонд є окремою юридичною особою, незалежною організацією. Відповідно, благодійний фонд, навіть якщо його мета — виключно фінансове підтримання певного закладу освіти, не може бути зареєстрований за адресою закладу освіти (крім випадку укладення договору оренди). До того ж, навіть якщо благодійний фонд зареєстрували батьки учениць / учнів школи, він не обов'язково має розподіляти виключно гроші батьків: такий фонд може мати будь-які джерела наповнення.

⁹ Зазначена норма визначена п.п. 133.4.2, 133.4.3 статті 133 та пп. 134.1.1 статті 134 Податкового кодексу України.

Треба пам'ятати, що фінансування закладу освіти через неприбуткові благодійні організації (благодійні фонди) та (або) громадські об'єднання має свої умови та ризики:

- небезпека позбавлення статусу «неприбуткової» — якщо організація отримує доходи від діяльності, яка не пов'язана зі статутною, та не використовує такі доходи для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами, така організація втрачає статус неприбуткової та виключається з Реєстру неприбуткових установ та організацій, що тягне за собою податок на прибуток від усіх отриманих коштів (доходів) об'єднання чи фонду⁹;
- якщо об'єднань та організацій, що позиціонують себе як благодійники певного закладу, буде багато, виникнуть складнощі з гарантування цільового використання коштів;
- утримання благодійного фонду може коштувати батькам-благодійникам до 20% від обсягу надходжень.

СПЕЦРАХУНОК ШКОЛИ

Найпростіший і найдоступніший механізм для залучення додаткового фінансування в школу — спецрахунок. Цей інструмент доступний будь-якій школі, навіть якщо такий рахунок обслуговує централізована бухгалтерія й заклад освіти не веде бухгалтерський облік самостійно. Спецрахунок зручно використовувати для цільових внесків, які є частиною пріоритетних напрямів витрачання коштів, визначених школою.

Так само спецрахунок зручно використовувати для екстреного цільового збору коштів, якщо трапляється

10 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»

надзвичайна ситуація. Батьки та всі небайдужі можуть вільно й конфіденційно перерахувати на спецрахунок будь-яку визначену ними суму, позначивши в призначенні платежу конкретний цільовий внесок.

ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ (БЮДЖЕТ УЧАСТІ)

Додаткове фінансування закладів освіти комунальної власності може здійснюватися з громадського бюджету (бюджету участі) через об'єднання на договірних засадах коштів відповідного місцевого бюджету та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій, вирішення інших питань щодо спільних інтересів територіальних громад (пункт 6 пункту «а» статті 28 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»¹⁰).

Бюджет участі (громадський бюджет, бюджет міських ініціатив) — це частина коштів місцевого бюджету, щодо якої мешканки й мешканці населеного пункту, громади, самостійно обирають, на що її витратити, через голосування, результати якого мають пряму дію. Подавати проєкти на розгляд громади можуть усі громадянки / громадянин віком від 16 років. Більше інформації про наявність у конкретному населеному пункті програми бюджету участі та правила подання проєктів можна дізнатися на сайті населеного пункту, громади, або безпосередньо в його адміністрації. Сьогодні бюджети участі є не тільки в обласних центрах, але й у середніх та малих населених пунктах — наприклад у Кременчуці, Вишгороді, Бучі тощо.

Приклади реалізації громадських бюджетів у закладах освіти: у Галицькому районі Львова у 2018 році переможцями стали такі проєкти: міжшкільна міська обсерваторія, арфа для музичної школи №2 та їдальня в СЗШ імені Маркіяна Шашкевича №34.

СПІЛЬНОКОШТ

Зручною та дієвою організаційною формою збору коштів (благодійної допомоги) є краудфандингові платформи (найбільш відома серед них — Спільнокошт на платформі соціальних інновацій «Велика ідея»¹¹). Будь-яка організація, включно з комунальними, громадськими об'єднаннями і приватними особами, може презентувати на Спільнокошті свій проєкт, запросивши інших підтримати його фінансово. Перевага Спільнокошту в тому, що за його допомогою можна залучити ширше коло осіб, ніж батьки учениць / учнів однієї школи.

Серед проєктів, що виставлені на платформі Спільнокошт навесні 2020 року, — ініціатива CultFood, яка об'єднала активних батьків, директорок і директорів шкіл, освітянську спільноту, які долучилися до проєкту «Нове шкільне харчування», аби прискорити впровадження програми в школах в усій Україні¹².

ДОБРОВІЛЬНИЙ ВНЕСОК У МАТЕРІАЛЬНІЙ ФОРМІ

Благодійна пожертва може бути зроблена не тільки в грошовому вигляді, а й у формі матеріально-технічних цінностей (меблі, комп'ютери тощо). У цьому випадку школа має укласти договір пожертви і вказати в ньому напрям її використання — це забезпечить законне право контролю над використанням пожертви (стаття 6 ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації»). Адміністрація закладу зобов'язана створити комісію для приймання пожертви і скласти акт приймання-передачі, а також чітко визначити й зафіксувати коло осіб, які користуватимуться пожертвою (пункт 4 Постанови КМУ від 17 серпня 1998 року №1295 «Про затвердження порядку розподілу товарів...»).

11 Платформа соціальних інновацій «Велика ідея»

12 Сторінка проєкту «Нове шкільне харчування ініціативи CultFood на Спільнокошті»

Правові запобіжники проявів корупції в школі

ЕХ, А БУЛО Б НА ДВА МЕДАЛІСТИ БІЛЬШЕ,
ТО, МОЖЕ, І Я Б ПОЇХАЛА.

ВАЛЕНТИНО ПЕТРІВНО,
НА ТИЖДЕНЬ ШКОЛА НА ВАС.
БАТЬКИ СКИНУЛИСЯ МЕНІ НА ПУТІВКУ.

«ПОДЯКА» БАТЬКІВ ЗА ВИСОКІ ДОСЯГНЕННЯ В НАВЧАННІ ДІТЕЙ Є ПІДКУПОМ, ВІДПОВІДНО, НАТЯКИ З БОКУ ПЕДАГОГІВ ЩОДО ТАКИХ ДІЙ Є ВИМОГОЮ ХАБАРА. ЗА ЦІ ЗЛОЧИНИ ПЕРЕДБАЧЕНО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.

Корупція в школі в цьому документі розглядається як можливі корупційні відносини між працівниками шкіл (адміністраціями шкіл, вчительством) і батьками дітей, які навчаються в закладах загальної середньої освіти. Перш ніж відповісти на запитання, викладені нижче, необхідно визначитися з тим, які нормативно-правові акти врегульовують діяльність школи як установи, а також із правовим статусом її працівників та батьків. Крім цього, треба визначитися, чи є згадані особи суб'єктами відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.

Діяльність із надання освітніх послуг школою як закладом загальної середньої освіти врегульована ЗУ «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту». Крім цього, діяльність педагогічних працівників врегульовується внутрішніми документами закладу освіти (статут, колективний договір, правила внутрішнього розпорядку, трудовий договір (контракт), посадові інструкції).

Директори / директорки шкіл та їхні заступники як посадові особи можуть бути суб'єктами кримінальних корупційних правопорушень (злочини у сфері службової діяльності) та адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією. До злочинів у сфері службової діяльності належать зловживання владою або службовим становищем (стаття 364 Кримінального Кодексу України (далі – ККУ))¹³,

¹³ Кримінальний кодекс України

службове підроблення (стаття 366 ККУ), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (стаття 368 ККУ) та зловживання впливом (стаття 369 ККУ). Адміністративну відповідальність встановлено за порушення вимог ЗУ «Про запобігання корупції». Як і вчительство, директори/-ки шкіл та їхні заступники є суб'єктами дисциплінарної відповідальності за неетичну та / або недоброчесну поведінку.

ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ: УНЕМОЖЛИВЛЕННЯ ЗЛОВЖИВАНЬ ТА ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Питання запобігання корупції врегульовані ЗУ «Про запобігання корупції». Закон серед іншого визначає суб'єктів, на яких розповсюджується дія цього закону, до кола яких **не входять** педагогічні працівники.

Водночас, директори/-ки шкіл та їхні заступники, зокрема і шкіл приватної власності, є особами, які **прирівнюються** до таких суб'єктів, а отже — на них поширюється низка обов'язків, заборон та обмежень, які передбачені цим законом (крім обов'язку оприлюднювати декларацію про доходи).

Однак, учительки / учителі є працівниками школи, які наділені певними повноваженнями щодо учнівства: вони відповідають за створення комфортних умов перебування в закладі освіти, оцінюють їхню діяльність / успішність, що має суттєвий вплив на долю учнівства, пов'язану з отриманням необхідної для подальшого навчання чи працевлаштування освіти. Тому вчитель/-ка має статус, який створює можливості для зловживань і отримання неправомірної вигоди.

З огляду на це, вчительки / учителі є суб'єктами кримінальної відповідальності за підкуп працівника підприємства, установи чи організації (стаття 354 ККУ). Ця стаття передбачає відповідальність для працівників підприємства, установи чи організації, які не є службовими особами, але отримують неправомірну вигоду, приймають пропозицію або обіцянку отримати неправомірну вигоду за вчинення чи невчинення будь-яких дій із використанням посадового становища, яке має цей працівник.

Тож учительки / учителі є працівниками, які мають коло повноважень вчиняти чи не вчиняти певні дії. У разі отримання неправомірної вигоди за вчинення чи невчинення певних дій, які входять до кола повноважень учительки / учителя, для неї / нього настає кримінальна відповідальність, передбачена статтею 354 ККУ.

Прикладом може бути отримання неправомірної вигоди від батьків за проявлення кращого ставлення до учениці / учня, приділення їй / йому більшої уваги, порівнюючи з іншим учнівством, виставлення вищих оцінок успішності, ніж вона або він демонструє.

Щодо відповідальності, передбаченої статтею 354 ККУ, треба зауважити таке:

1. Для кримінальної відповідальності за підкуп працівника форма власності підприємства, установи чи організації не має значення. Тобто, суб'єктами відповідальності є вчительство як у державних та комунальних, так і у приватних школах.
2. Відповідальність настає не тільки за отримання неправомірної вигоди, а й за отримання обіцянки або пропозиції отримати неправомірну вигоду.
3. Для настання кримінальної відповідальності за отримання неправомірної вигоди дія чи бездіяльність, яку вчиняє вчитель, має бути

безпосередньо пов'язана з виконанням її / його функціональних обов'язків та / або використанням її / його становища.

4. Для настання кримінальної відповідальності вимагання неправомірної вигоди не є обов'язковим. Батьки можуть самі пропонувати неправомірну вигоду. За одержання неправомірної вигоди з вимаганням або за вимагання неправомірної вигоди встановлена більш сувора кримінальна відповідальність.
5. Для настання кримінальної відповідальності не важливо, кому передавалася або була обіцяна неправомірна вигода — вчителю чи керівництву школи, близькій чи іншій особі на прохання вчителя, якщо педагог погодився на отримання неправомірної вигоди за дії чи бездіяльність, що є складовою її / його повноважень або пов'язано з використанням її / його становища.
6. Неправомірною вигодою вважаються не лише гроші, а й майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи (наприклад, об'єкти права інтелектуальної власності), будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.
7. Відповідальність передбачена не лише для вчительства, а і для осіб, які пропонують, обіцяють або надають неправомірну вигоду. Як правило, це батьки або опікуни учнів.
8. Особи, які пропонують, обіцяють чи передають неправомірну вигоду, звільняються від кримінальної відповідальності в разі, якщо добровільно заявлять про те, що сталося, після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди їй до отримання відповідним правоохоронним органом (поліцією, прокуратурою) інформації з інших джерел та

будуть активно сприяти розкриттю злочину, вчиненого особою, яка одержала неправомірну вигоду або прийняла пропозицію чи обіцянку про неї. Тобто, батьки після того, як погодилися передати неправомірну вигоду вчителю, можуть передумати і звернутися до правоохоронних органів та сприяти їм у викритті й розслідуванні злочину.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: УНЕМОЖЛИВЛЕННЯ ХАБАРНИЦТВА ТА НЕОБ'ЄКТИВНОГО ОЦІНЮВАННЯ, ДОТРИМАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ

Крім кримінальної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з одержанням неправомірної вигоди, вчительки/-і також є суб'єктами дисциплінарної відповідальності за неетичну та / або недоброчесну поведінку, а також можуть бути притягнуті до академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності. Вимоги до педагогічних працівників щодо етичної поведінки та доброчесності встановлені відповідними нормами законів.

Так, відповідно до пункту 2 статті 54 ЗУ «Про освіту», педагогічні працівники зобов'язані:

- дотримуватися академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами освіти в освітньому процесі;
- дотримуватися педагогічної етики;
- настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди і справедливості;
- формувати в здобувачів освіти усвідомлення необхідності додержуватися Конституції та Законів України.

Поняття академічної доброчесності наведене в пункті 1 статті 42 ЗУ «Про освіту» і визначається як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень». Дотримання академічної доброчесності педагогічними працівниками передбачає серед іншого контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти та об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Серед порушень академічної доброчесності закон визначає, зокрема, хабарництво та необ'єктивне оцінювання.

Хабарництво визначається як надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру для отримання неправомірної переваги в освітньому процесі.

Необ'єктивне оцінювання визначається як свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти. Необ'єктивне оцінювання може бути пов'язане з хабарництвом, бути його причиною або наслідком.

Крім цього, у 2020 році статтю 42 ЗУ «Про освіту» доповнено двома різновидами порушення академічної доброчесності:

1. Надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та / або процедурами проходження такого оцінювання;
2. Вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння,

вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника для здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Відповідальність за порушення академічної доброчесності встановлена для всіх учасників освітнього процесу: педагогічних працівників, учнівства та батьків або осіб, які їх замінюють.

За порушення академічної доброчесності педагогічні працівники закладів освіти можуть бути притягнуті до такої академічної відповідальності:

- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи обіймати визначені законом посади.

ЗУ «Про освіту» також передбачає, що за дії (бездіяльність), які визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших різновидів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом. Тобто, притягнення вчительки/-я до академічної відповідальності за хабарництво не виключає притягнення її або його до кримінальної відповідальності відповідно до статті 354 ККУ за підкуп працівника підприємства, установи, організації. Адже поняття «хабар» фактично охоплюється поняттям «неправомірна вигода».

У 2020 році ЗУ «Про повну загальну середню освіту» (стаття 43) визначив особливості правового регулювання забезпечення академічної доброчесності у сфері загальної середньої освіти, зокрема:

1. внутрішня система забезпечення якості освіти закладу освіти має містити механізми забезпечення академічної доброчесності, порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності, різновиди академічної відповідальності педагогічних працівників та учнівства за конкретні порушення академічної доброчесності;
2. деталізовано визначення такого різновиду порушення академічної доброчесності як обман, зокрема такі його форми:
  - надання педагогічними працівниками та іншими особами допомоги учнівству під час проходження підсумкового оцінювання (семестрового та річного), державної підсумкової атестації, зовнішнього незалежного оцінювання, не передбаченої умовами та / або процедурами їх проходження;
  - необ'єктивне оцінювання компетентностей педагогічних працівників під час атестації чи сертифікації.
3. визначено різновиди відповідальності педагогічних працівників, щодо яких встановлено факт порушення академічної доброчесності. Такі працівники:
  - не можуть бути залучені до проведення процедур та заходів забезпечення й підвищення якості освіти, учнівських олімпіад та інших змагань;
  - не можуть бути допущені до позачергової атестації, що має на меті підвищення кваліфікаційної категорії або присвоєння педагогічного звання;
  - не можуть отримувати будь-які різновиди заохочення (премії, інші заохочувальні виплати, нагороди тощо) протягом одного року;
  - можуть бути позбавлені педагогічного звання.

14 Кодекс законів про працю України

Крім цього, факт порушення академічної доброчесності враховується під час:

1. вирішення питання про притягнення педагогічного працівника до дисциплінарної відповідальності;
2. конкурсного відбору на посаду керівника закладу освіти.
4. рішення про встановлення факту порушення педагогічним працівником академічної доброчесності та визначення різновиду академічної відповідальності ухвалює педагогічна рада за участю працівника та / або її / його законного представника.

Отже, недоброчесна й корупційна поведінка вчителів, яка порушує етичні або правила внутрішнього розпорядку, фактично є порушеннями трудової дисципліни. За порушення трудової дисципліни до педагогічного працівника може бути застосовано догану або звільнення. Педагогічні працівники, які систематично порушують правила внутрішнього розпорядку навчального закладу, не виконують посадових обов'язків, не дотримуються умов колективного договору (контракту) або за результатами атестації не відповідають займаній посаді, звільняються з роботи відповідно до чинного законодавства. Підстави для звільнення працівника за ініціативи власника передбачені в статтях 40 і 41 Кодексу законів про працю України¹⁴. За суттєві або систематичні порушення моральних норм та педагогічної етики, не сумісні з продовженням роботи, педагогічні працівники можуть бути звільнені.

З огляду на особливу роль і виховну функцію вчительства в суспільстві, важливість дотримання ним принципів моралі та педагогічної етики важко переоцінити. Тому, у частині другій статті 54 ЗУ «Про освіту» зазначено, що «Педагогічні працівники зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності та забезпечувати її

дотримання здобувачами освіти в освітньому процесі та науковій діяльності, дотримуватися педагогічної етики, настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства».

Правила внутрішнього трудового розпорядку містять вимоги до педагогічних працівників дотримуватися педагогічної етики та моралі.

Наразі немає єдиного, обов'язкового для всіх і офіційно затвердженого, кодексу професійної етики для педагогічних працівників. Водночас, деякі педагогічні колективи добровільно погоджуються дотримуватися правил Етичного кодексу українського педагога або Етичного кодексу вчителя, проекти яких оприлюднено в соціальних мережах. Відповідно до положень цих кодексів, педагог повинен уникати будь-якої дії, спрямованої на ствердження несправедливості та вимагання винагороди, яка не встановлена чинним законодавством України. Дотримання педагогічної етики та моралі педагогічними працівниками вивчається під час атестації педагогічних працівників.

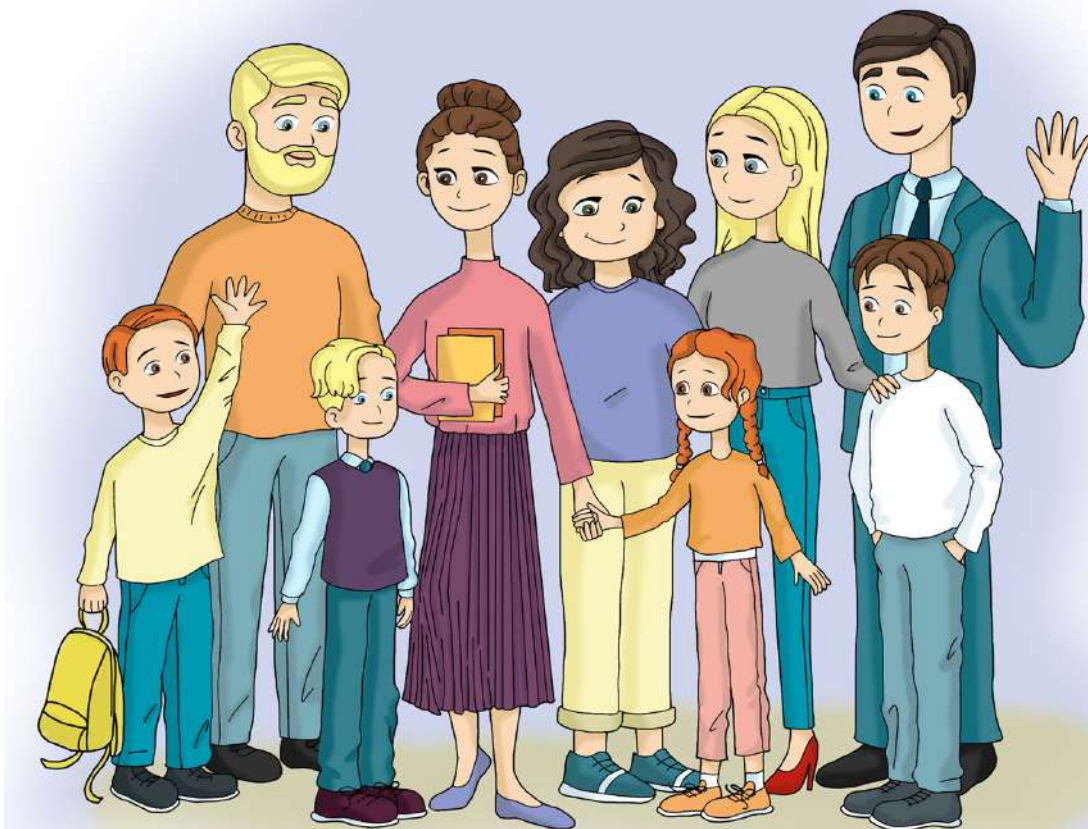
ДО МЕНЕ ПРИХОДИЛИ БАТЬКИ ПЕТРИКА З 5А, КАЖУТЬ – ВИ ЗАНИЖУЄТЕ ЙОМУ ОЦІНКИ.

ВІН ЯКИЙСЬ НЕПРИВІТНИЙ ТА Й ПОВЕДІНКА НЕ ДУЖЕ. ЗВІСНО Я НЕ ПОСТАВЛЮ ЙОМУ ВИСОКОЇ ОЦІНКИ З МАТЕМАТИКИ.

З ОГЛЯДУ НА ОСОБЛИВУ РОЛЬ І ВИХОВНУ ФУНКЦІЮ ВЧИТЕЛЬСТВА В СУСПІЛЬСТВІ, ВАЖЛИВІСТЬ ДОТРИМАННЯ НИМ ПРИНЦИПІВ МОРАЛІ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ ВАЖКО ПЕРЕОЦІНИТИ.

ЗАПИТАННЯ / ВІДПОВІДІ

А ТИ ЗНАВ, ЩО УКРАЇНСЬКУ МОВУ
МОЖНА ВИВЧАТИ ЗА СХЕМАМИ?
ОСЬ, УЧИТЕЛЬКА ПОРЕКОМЕНДУВАЛА
ПРИДБАТИ ПОСІБНИК.

ТА, Я ТЕЖ МАЛІЙ КУПИВ.
КАЖЕ, ЩО ВЧИТЕЛЬКА
ЗА ПРОСУНУТОЮ ПРОГРАМОЮ
ВИКЛАДАЄ.

УСІ ПІДРУЧНИКИ ТА ПОСІБНИКИ, ПОТРІБНІ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ, МАЄ НАДАТИ ДЕРЖАВА. БУДЬ-ЯКІ ДРУКОВАНІ ЗОШИТИ,
ДОДАТКОВІ ПІДРУЧНИКИ ТОЩО МАЮТЬ БУТИ ПРИДБАНІ КОШТОМ
ЗАСНОВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ.

Питання забезпечення рівного доступу до освіти

Чи може школа (вчительство) пропонувати батькам
купувати підручники, за якими здійснюється навчання?

15 Лист МОН «Про безоплатність
здобуття повної загальної
середньої освіти»

Батьки учениць і учнів не повинні купувати підручники, необхідні для навчання в межах Держстандарту – право на безоплатне здобуття повної загальної середньої освіти зафіксовано в Законах України, виконання яких є обов'язком засновника закладу освіти (дивіться **Засади державної політики у сфері освіти та Права й обов'язки засновника та адміністрації закладу освіти**). Додаткове роз'яснення щодо безоплатності здобуття повної загальної середньої освіти міститься в листі Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) від 10 серпня 2018 року¹⁵.

Будь-яка пропозиція з боку адміністрації школи або вчительства придбати підручники батьківським коштом є незаконною, а прийняття пропозиції, обіцянки або одержання адміністрацією школи неправомірної вигоди від комерційних розповсюджувачів підручників карається згідно з ККУ (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

Чи може школа (вчительство) пропонувати батькам купувати додаткові друковані зошити та посібники, за якими здійснюється навчання?

Усі підручники та посібники, потрібні для здобуття повної загальної середньої освіти, має надати держава. У висновку рішення Конституційного суду від 4 березня 2004 року №5-рп/2004 зазначено: «безоплатність освіти як конституційна гарантія реалізації права на освіту означає можливість здобуття освіти в державних і комунальних навчальних закладах без внесення плати в будь-якій формі за освітні послуги визначених законодавством рівня, змісту, обсягу й у межах тих видів освіти, безоплатність яких передбачена частиною третьою статті 53 Конституції України».

Відповідно, якщо друковані зошити, додаткові підручники (зокрема, підручники з іноземних мов іноземного виробництва, робочі зошити програм «Інтелект України», «Росток» тощо) необхідні для здобуття повної загальної середньої освіти, вони мають бути придбані коштом засновника закладу освіти. Заклад освіти та / або батьки можуть звернутися з проханням до засновника закладу освіти про виділення додаткових коштів на це.

Будь-яка пропозиція з боку адміністрації школи або вчительства придбати додаткові посібники батьківським коштом є незаконною, а прийняття пропозиції, обіцянки або одержання адміністрацією школи неправомірної вигоди від комерційних розповсюджувачів посібників карається згідно з ККУ (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

Чи можуть батьки сплачувати за поділ класу на підгрупи (наприклад, на уроках іноземної мови, математики тощо), групи подовженого дня?

Ні, не можуть.

«З метою забезпечення належної якості вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) клас державного, комунального закладу освіти може ділитися не більш як на три групи з кількістю учнів не менше восьми осіб. Порядок поділу класів на групи під час вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) у державних, комунальних закладах освіти встановлюється центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки».

Частина шоста статті 12 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»

«Порядок поділу класів на групи та інші умови організації освітнього процесу в державних, комунальних закладах спеціалізованої освіти визначаються положеннями про них, затвердженими в установленому порядку. За письмовими зверненнями батьків учнів керівник закладу загальної середньої освіти ухвалює рішення про утворення групи (груп) подовженого дня, у тому числі інклюзивної та/або спеціальної, фінансування якої (яких) здійснюється за кошти засновника та за інші кошти, не заборонені законодавством».

Частина дев'ята статті 12 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»

Серед не заборонених законодавством шляхів фінансування організації освітнього процесу (дивіться **Джерела та механізми додаткового фінансування державних, комунальних закладів освіти (крім**

бюджетних коштів) тут найбільш зручним може бути спецрахунок школи (дивіться **Спецрахунок**).

Будь-яка пропозиція з боку адміністрації школи, вчителів або батьків учениць/-ів щодо готівкових зборів на оплату праці виховательок і вихователів груп подовженого дня є незаконною і може містити ознаки отримання неправомірної вигоди ними або адміністрацією школи (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

Чи може збиратися оплата з батьків за доведення учнівства до закладу освіти автобусами?

Не може, адже, згідно з ЗУ «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», доведення учнівства до закладу освіти виконується за кошти місцевої влади (дивіться **Засади державної політики у сфері освіти та Права та обов'язки засновника й адміністрації закладу освіти**).

«Особи, які здобувають повну загальну середню освіту, проживають у сільській місцевості і потребують підвезення до закладу освіти і у зворотному напрямку, забезпечуються таким підвезенням за кошти місцевих бюджетів, у тому числі із забезпеченням доступності відповідного транспорту для осіб з порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення».

Частина четверта статті 13 ЗУ «Про освіту»

«Підвезення до закладу освіти (місця навчання, роботи) та у зворотному напрямку (до місця проживання) учнів і педагогічних працівників забезпечують органи місцевого самоврядування за рахунок місцевих бюджетів шкільними автобусами, у тому числі спеціально обладнаними для перевезення осіб з порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення. Підвезення іншим транспортом (у тому числі з попередньо визначеними зупинками) може здійснюватися за умови, що кількість учнів і педагогічних працівників, які потребують такого перевезення, не перевищує 8 осіб».

Частина п'ята статті 8 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»

Виділення коштів на підвезення учнівства затверджується рішенням сесії ради місцевого рівня. Закупівля послуги перевезення відбувається через оголошення тендеру, маршрут розробляють спеціалістки і спеціалісти замовника, погоджують територіальні підрозділи УДАІ УМВС, територіальні підрозділи, що відповідають за інфраструктуру.

Компанія-виконавиця послуги повинна мати ліцензію на перевезення дітей.

Недотримання цих норм є не лише порушенням законів України, але, до того ж, загрожує життю і здоров'ю учнівства.

Чи може адміністрація школи пропонувати батькам надати школі ресурсний чи фінансовий внесок під час зарахування їхньої дитини до закладу освіти?

Під час вступу дитини до закладу освіти будь-які пропозиції щодо надання батьками фінансового чи ресурсного внеску можуть мати вигляд умов зарахування. Це суперечить статті 6 ЗУ «Про освіту», якою передбачено, що засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є, зокрема, забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками (дивіться **Засади державної політики у сфері освіти**).

Стаття 183 ККУ щодо порушення права на отримання освіти передбачає, що незаконна вимога оплати за навчання в державних чи комунальних навчальних закладах карається штрафом до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

У разі незаконної відмови в прийнятті дитини до навчального закладу будь-якої форми власності, передбачається штраф до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Чи можна відрахувати ученицю / учня із закладу освіти за відмову батьків допомагати школі?

Погроза відрахувати ученицю / учня зі школи чи, навпаки, відмова видати батькам документи або потрібні для переведення в іншу школу довідки через нездійснення добровільного внеску є протиправними.

Такі дії з боку адміністрації навчального закладу порушують:

- право на доступність та безоплатність освіти в державних та комунальних закладах (стаття 53 Конституції України; пункт 1 статті 3, пункт 6 статті 63 ЗУ «Про освіту»), дивіться також **Засади державної політики у сфері освіти**;
- право на добровільність благодійного внеску (стаття 1 ЗУ «Про благодійну діяльність...»), дивіться також **Ключові принципи залучення та використання благодійних внесків у закладі освіти**.

Подібна вимога — законна підстава для звернення до правоохоронних органів, прокуратури та місцевих органів влади за ознаками щодо вчинення правопорушення, передбаченого статтею 354 ККУ. У ній встановлено кримінальну відповідальність за прохання надати неправомірну вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення будь-яких дій із використанням становища, яке має працівник на підприємстві, в установі чи організації, або у зв'язку з діяльністю особи на користь підприємства, установи чи організації, в

16 Наказ МОН України «Про затвердження Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів...»

інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи / осіб, винних у незаконній відмові в прийнятті до навчального закладу будь-якої форми власності та в незаконній вимозі оплатити навчання в державних або комунальних навчальних закладах (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

Виключний перелік підстав для відрахування учениці/-ня визначено розділом IV «Відрахування учнів із закладів освіти» Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 16 квітня 2018 року №367, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 5 травня 2018 року за №564/32016¹⁶.

Чи може вчителька / вчитель прийняти подяку у вигляді грошей або подарунка від батьків за високі результати навчання дитини?

Подяка педагогу за результати навчання дитини нівелює внесок учениці / учня в результат, а також вказує, що педагог доклав якихось надзвичайних зусиль для навчання саме цієї дитини, адже інші не досягли такого результату. Відповідно, це породжує питання в інших батьків, чи однаково вчитель/-ка ставиться до всіх, чи не виділяє собі “улюбленців”, чи не є успіхи тієї дитини результатом попередніх домовленостей із батьками про

оплату. Чи справді учениця / учень заслуговує на той результат, чи висока оцінка поставлена заради подарунку? Якщо “подяку” за високі результати навчання учениці/-ня ініціюють батьки, це може вплинути на формування репутації педагога як такого, хто ставить оцінки «за гроші». За такі дії може бути дисциплінарна відповідальність аж до позбавлення права працювати на цій посаді (дивіться **Академічна доброчесність: унеможливлення хабарництва та необ’єктивного оцінювання, дотримання педагогічної етики**). Зі свого боку, батьки також можуть нести кримінальну відповідальність за пропозицію / надання неправомірної вигоди за статтею 354 ККУ.

Натяки з боку педагогів щодо отримання подарунків або грошей, зокрема й у поєднанні з погрозами щодо обмеження прав, свобод або законних інтересів учнівства — наприклад, права на об’єктивне оцінювання — залежно від обставин можуть бути кваліфіковані за відповідною частиною статті 354 ККУ «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації» (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

Водночас, відзначити зусилля й результати роботи вчительки / вчителя можна в цілком законний спосіб — преміюванням. Батьки можуть не тільки ініціювати це, але й, за бажанням, узяти участь у преміюванні безпосередньо коштами — внести їх із вказанням цільового призначення на спецрахунок закладу освіти (дивіться **Спецрахунок**). Рішення про преміювання ухвалює директор закладу освіти.

ЧИ МОЖУТЬ НАШІ ДІТИ МАТИ ДОДАТКОВІ ЗАНЯТТЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ПІСЛЯ УРОКІВ?

YES, OF COURSE. МОЖЕМО СТВОРИТИ ДОДАТКОВИЙ ГУРТОК НА ПЛАТНІЙ ОСНОВІ.

ДОДАТКОВІ ОСВІТНІ ПОСЛУГИ ЗАКЛАД ОСВІТИ МОЖЕ НАДАВАТИ ПІСЛЯ ЧАСУ, ВІДВЕДЕНОГО НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС. УЧНІ ТА ЇХНІ БАТЬКИ МОЖУТЬ ОТРИМУВАТИ ТАКІ ПОСЛУГИ ВИКЛЮЧНО НА ДОБРОВІЛЬНИХ ЗАСАДАХ.

Додаткові освітні послуги

Чи може школа надавати додаткові освітні послуги на платній основі?

17 Державні, комунальні заклади загальної середньої освіти можуть надавати платні освітні та інші послуги, перелік яких затверджує Кабінет Міністрів України. Керівник державного, комунального закладу загальної середньої освіти визначає перелік платних освітніх та інших послуг, що надаються закладом освіти, із зазначенням часу, місяця, способу та порядку надання кожної з послуг, їх вартості та особи, відповідальної за їх надання.

Державні, комунальні заклади загальної середньої освіти не можуть надавати (повністю чи частково) платні освітні послуги для досягнення їх учнями результатів навчання (компетентностей), визначених державними стандартами. У державних і комунальних закладах освіти під час освітнього процесу, що забезпечує досягнення результатів навчання, передбачених освітньою програмою закладу освіти, не можуть проводитися платні заходи чи надаватися платні послуги.

Учні та їхні батьки можуть отримувати в закладі загальної середньої освіти платні освітні та інші послуги виключно на добровільних засадах.

Частина п'ята статті 59 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»

Так, може — після надання освітніх послуг, спрямованих на отримання учнівством знань, навичок та компетентностей, визначених Державним стандартом освіти. Освітні послуги в межах Держстандарту надаються учнівству безоплатно (дивіться **Засади державної політики у сфері освіти**).

Згідно з частиною п'ятою статті 59 Закону України «Про повну загальну середню освіту», додаткові освітні послуги заклад освіти може надавати після часу, відведеного на освітній процес. Учнівство та їхні батьки можуть отримувати такі послуги виключно на добровільних засадах¹⁷.

Перелік платних послуг, які може надавати заклад освіти, вказаний у Постанові КМУ від 27 серпня 2010 року №796 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності»¹⁸. Йдеться про послуги, які надаються понад обсяги, встановлені Державними стандартами освіти та освітніми програмами, та крім

тих, що фінансуються із загального фонду державного та місцевих бюджетів. Заклад освіти зобов'язаний безплатно надати замовнику повну, доступну та достовірну інформацію щодо порядку та умов надання конкретної платної послуги, її вартості, порядку та строку оплати.

Платні освітні послуги надаються на підставі:

- письмової заяви — для фізичної особи;
- договору (контракту) — для фізичної або юридичної особи.

Батьки сплачують за додаткові платні послуги безготівково на спецрахунок закладу освіти, якщо послугу надає безпосередньо заклад, або ж відповідно до угод зі сторонніми організаціями, які орендують приміщення для своєї діяльності в закладі освіти.

Кошти, які заклад освіти отримує за надання платних освітніх послуг, зараховуються на відповідні рахунки, відкриті в органах Державного казначейства України або банках державного сектору, та використовуються згідно із затвердженим кошторисом цього закладу з урахуванням вимог законодавства.

Чи може педагог проводити репетиторські заняття з ученицею / учнем, кого безпосередньо не навчає в школі (наприклад, з іншого класу, іншого закладу)?

Так, може: у цьому випадку діяльність педагога кваліфікується як репетиторство.

19 Відповідно до частини другої статті 1, пункту 15 частини третьої статті 3 ЗУ «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року, державний службовець — це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби. Крім цього, дія закону не поширюється на працівників державних підприємств, установ, організацій, інших суб'єктів господарювання державної форми власності, а також навчальних закладів, заснованих державними органами, тому працівники (як комунальних, так і державних закладів освіти) не є державними службовцями). Тобто, шкільний учитель не належить до категорії громадян, яким забороняється займатися підприємницькою діяльністю.

Репетиторство — це підприємницька діяльність, яка має здійснюватися згідно із законодавством. На шкільне учительство не розповсюджується обмеження щодо суміщення з іншими різновидами діяльності, тому вони одночасно можуть працювати в школі та бути приватними підприємцями¹⁹. Для надання послуг із навчання вчителька / вчитель має оформити свою діяльність як фізична особа-підприємець (ФОП) та сплачувати податки з отриманого доходу. Якщо для діяльності використовується приміщення закладу освіти, має бути укладений договір оренди.

Зареєструвати ФОП можуть громадянки і громадяни, які досягли 16 років і мають офіційно зареєстроване місце проживання. Реєстрація ФОП здійснюється за місцем реєстрації й останнім часом була суттєво полегшена. Нагадаємо, що ФОП третьої групи, до якої, зокрема, належить репетиторство, платять податки за спрощеною системою — 5% з обігу + мінімально допустимий ЄСВ.

Чи може педагог проводити репетиторські заняття з ученицею / учнем, кого безпосередньо навчає в школі?

Репетиторські заняття з ученицею/-нем, кого педагог навчає в школі, є порушенням вимог академічної доброчесності (дивіться **Академічна доброчесність: унеможливлення хабарництва та необ'єктивного оцінювання, дотримання педагогічної етики**).

Адже в такій ситуації вчителька / вчитель не може бути об'єктивним і неупередженим під час оцінювання знань учениці/-ня, кого навчає в додатковий час за додаткові

20 Частину першою статті 28 ЗУ «Про запобігання корупції» передбачено, що особи, зазначені в пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону (в тому числі, працівники закладів освіти), зобов'язані вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів; повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно; вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів

21 Лист МОН України

кошти. До того ж, зважаючи на це, увагою вчительки/-я можуть бути обділене інше учнівство, тобто порушується принцип однакового ставлення до учнівства та можуть бути наявні ознаки дискримінації. Також у цьому випадку може бути наявний конфлікт інтересів, про який ідеться в листі МОН²⁰ від 13 квітня 2017 року №1/9-207²¹.

Керівник закладу або його / її заступник, які водночас є посадовими особами й педагогічними працівниками, теж можуть мати педагогічне навантаження та проводити навчальні заняття. Вони не можуть проводити репетиторські заняття з учнівством зі школи, у якій вони працюють, навіть якщо ці посадові особи не навчають ученицю/-ня безпосередньо. Адже в разі, коли директор/-ка школи або заступник займаються репетиторством з учнівством цієї школи (незалежно від того, чи викладають вони їм певну дисципліну), у них виникає приватний інтерес, який вступає в конфлікт із їхніми посадовими обов'язками. І директор/-ка, і заступник мають вплив на вчительство (зарплата, педнавантаження, премії, відпустки) і, користуючись цим впливом, можуть вимагати кращих оцінок для учнівства, з ким вони займаються репетиторством.

Крім цього, така діяльність як керівника закладу або його / її заступника, так і вчителства може бути розцінена як форма чи спосіб отримання неправомірної вигоди від батьків учнівства або ж самого учнівства і, відповідно, розглядатися як отримання неправомірної вигоди та / або використання свого службового становища працівниками школи, а дії батьків — як підкуп. Такі дії можуть мати склад злочину, передбаченого статтею 354 ККУ «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації» (для вчителів) і статтею 368 ККУ «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (для керівника закладу або його заступника). Ініціювання, пропозиція батькам або учнівству займатися

додатково за кошти можуть бути кваліфіковані як вимагання неправомірної вигоди за частиною 4 статті 354 ККУ (для вчителя) і за частиною 3 статті 368 (для керівника та заступника керівника закладу освіти) (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

Увага! Якщо в школі (наприклад, у маленькому місті або селі) є лише один педагог із предмету, організувати додаткові заняття з учнівством можна через платні послуги школи, створення факультативів, відповідних гуртків тощо.

І ЗАПИШИ ЩЕ:
ТРЕБА ПРИДБАТИ ФАРБУ
ДЛЯ РЕМОНТУ В НАШОМУ КЛАСІ.

ЗУПИНИСЯ. ЗВІДКИ МИ ЗНАЄМО, ЯКУ ФАРБУ
ТРЕБА ЗГІДНО ІЗ САНІТАРНИМИ НОРМАМИ?

ТІЛЬКИ АДМІНІСТРАЦІЯ ШКОЛИ МАЄ ДБАТИ ПРО ДОТРИМАННЯ ВСІХ
НЕОБХІДНИХ НОРМ ПІД ЧАС РЕМОНТНИХ РОБІТ ТА ВИКОРИСТАННЯ
МАТЕРІАЛІВ, ДОЗВОЛЕНИХ У ШКОЛІ.

Питання матеріально- технічного забезпечення закладу освіти

Чи можуть батьки самостійно ремонтувати класні приміщення та купувати для них меблі?

Самостійно — не можуть, адже приміщення школи є комунальною власністю. Це означає, що ремонти, придбання меблів, комп'ютерів тощо. Так само тільки засновник має дбати про дотримання всіх необхідних норм під час ремонтних робіт та використання належних матеріалів, дозволених у школі (дивіться **Права й обов'язки засновника та адміністрації закладу освіти**).

Батьки не є орендарями або користувачами майна школи й не можуть здійснювати там будь-які поліпшення, ремонти тощо. Вони не відповідають за якість цих ремонтів, і законодавством це не передбачено (дивіться **Батьківське самоврядування закладу освіти**). Це також стосується самостійного придбання батьками меблів та оргтехніки для школи.

22 Фінансовий звіт школи-саду №40

Якщо певні обставини загрожують провадженню освітньої діяльності, для вирішення цих питань можлива фінансова допомога благодійників, серед яких можуть бути й батьки учнівства. Найкращий механізм вирішення «точкових» проблем закладу освіти, що потребують негайної уваги, — спецрахунок закладу освіти (дивіться **Спецрахунок школи**).

У разі потреби фінансової допомоги від батьків, адміністрація школи оголошує про проблему й надає всім охочим номер спецрахунку. Особи, які перераховують гроші на спецрахунок, мають зазначити цільове призначення платежу, наприклад: «На ремонт стелі кабінету № школи №» (зразок користування спецрахунком — фінансовий звіт Молодіжної загальноосвітньої школи-саду I—II ступенів №40 Херсонської міської ради²²). Охочі переводять гроші на спецрахунок добровільно, особисто та конфіденційно, вони не повинні звітувати перед іншими батьками або адміністрацією школи. Натомість, адміністрація зобов'язана внести цей цільовий платіж у свій фінансовий звіт.

Проте фінансування, наприклад, ремонту класного приміщення силами благодійників не дає їм права безпосередньо робити ремонт. Це може робити тільки адміністрація школи, яка відповідальна за шкільне приміщення та матеріально-технічний стан школи (дивіться **Права та обов'язки засновника й адміністрації закладу освіти**).

Чи можна збирати з батьків гроші на мийні засоби?

23 Дивіться посилання 5

24 Дивіться посилання 7

Вимагати / просити допомогу на ремонті / канцелярію / мийні засоби тощо заклад освіти **не може**. За умови недофінансування засновником, заклад освіти може оприлюднити інформацію про те, на що потрібні гроші, з інформацією про запити на фінансування та відповіді засновника закладу освіти (управління освіти), а також із чітким інформуванням про коло осіб, які використовуватимуть цю допомогу²³.

Якщо після оприлюднення цієї інформації благодійники вирішать допомогти закладу освіти, їм треба буде обрати для цього один із законних механізмів (дивіться **Джерела та механізми додаткового фінансування державних, комунальних закладів освіти (крім бюджетних коштів), Спецрахунок школи**). Фінансування, отримане через додаткові джерела, необхідно внести в річний звіт закладу освіти в розділ «Надходження»²⁴.

Неоприлюднення реальної інформації про недофінансовані потреби школи та наявність готівкових зборів, які унеможливають подальше звітування у встановлений спосіб, спричиняють дуже ймовірний ризик корупції та отримання неправомірної вигоди працівниками школи (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

Чи можуть батьки збирати кошти та укладати відповідний договір про охорону школи?

25 ЗУ «Про охоронну діяльність»

26 «Заклади загальної середньої освіти проводять фінансово-господарську діяльність відповідно до Бюджетного кодексу України, цього Закону, Закону України «Про освіту» та інших нормативно-правових актів.

Фінансова автономія закладів загальної середньої освіти в частині використання бюджетних коштів передбачає самостійне здійснення витрат у межах затверджених кошторисами обсягів, зокрема на:
... укладення відповідно до законодавства цивільно-правових угод (господарських договорів) для забезпечення діяльності закладу освіти».

Частина перша статті 59 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»

Ні, не можуть, адже ЗУ «Про охоронну діяльність»²⁵ вказує, що договір охорони має бути укладений виключно з власником майна. Зокрема, пункт 3 статті 8 передбачає, що «Замовник послуг з охорони майна зобов'язаний надати суб'єкту охоронної діяльності для ознайомлення оригінали документів або завірені в установленому порядку їх копії, що підтверджують його право володіння чи користування майном на законних підставах, охорона якого є предметом договору».

Школи з фінансовою автономією можуть самі укладати договір про надання послуг охорони; для шкіл, які не мають фінансової автономії, договір укладає їхній засновник²⁶. Батьки не є власниками закладу освіти й не мають повноважень укладати договори охорони (дивіться **Батьківське самоврядування закладу освіти**).

Утім, якщо в школі дійсно є потреба в додатковій охороні, батьки можуть звернутися до засновника закладу освіти з проханням виділити на це кошти або фінансувати ці витрати через благодійні внески (дивіться **Ключові принципи залучення та використання благодійних внесків у закладі освіти та Джерела та механізми додаткового фінансування державних, комунальних закладів освіти (крім бюджетних коштів)**), якщо адміністрація школи вважає таку статтю видатків доцільною.

Чи можуть батьки додатково сплачувати техпрацівникам школи за прибирання класів?

Ні, не можуть і не мусять. Заробітну платню техпрацівникам має платити школа, її розмір встановлено з урахуванням обсягу робіт, які мають виконувати техпрацівники.

Формування штатів шкіл передбачається з урахуванням контингенту учнівства, кількості класів, режиму роботи, площ та санітарного стану приміщень, будівель та споруд. На кожні 250 м.кв. площі, що прибирається, встановлюється 0,5 ставки штатної одиниці прибиральника службових приміщень. Керівництву закладів надано право в разі виробничої необхідності змінювати штати окремих структурних підрозділів. У разі такої необхідності, коштом спеціального фонду заклади освіти можуть вводити додаткові посади.

Довільні необліковані готівкові збори на додаткову оплату роботи техпрацівників містять корупційний складник, бо мають ознаки неправомірної винагороди (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

СЛУХАЙ, ТИ ТЕЖ КУПИВ
ТРОХИ КАНЦТОВАРІВ
ДЛЯ КЛАСУ СВОЄЇ МАЛОЇ?

ШКОЛА
НА СПЕЦРАХУНОК ШКОЛИ ГРОШІ
ПЕРЕКАЗАВ. ПОБАЧИМО НАШІ ВНЕСКИ
У ФІНАНСОВОМУ ЗВІТІ ШКОЛИ
НАПРИКІНЦІ РОКУ.

БАТЬКИ МОЖУТЬ ЗДІЙСНЮВАТИ ДОБРОВІЛЬНИЙ ВНЕСОК КОЖЕН ОСОБИСТО.
АНІ ВЧИТЕЛІ, АНІ БАТЬКІВСЬКІ ОРГАНИ САМОВРЯДУВАННЯ НЕ МАЮТЬ
ЗАКОННОГО ПРАВА ЗБИРАТИ КОШТИ.

Благодійна допомога школі

Чи можуть батьки та інші благодійники надавати грошову підтримку школі?

Так, можуть — через механізми, що перелічені вище (дивіться **Джерела та механізми додаткового фінансування державних, комунальних закладів освіти (крім бюджетних коштів)**), найзручніший серед яких — спецрахунок школи (дивіться **Спецрахунок школи**).

Важливо зазначити, що батьки мають здійснювати добровільний внесок кожен особисто, а не колективно однією сумою і виключно в безготівковій формі. Не мають законного права здійснювати збір коштів ані батьківські органи самоврядування (дивіться **Батьківське самоврядування закладу освіти**), ані вчительство. Також ніхто не має права збирати з батьків квитанції (платіжні документи) про перерахування добровільного внеску. Така квитанція — фінансовий документ благодійника, який здійснив пожертву, і він має змогу вимагати звіт в одержувача благодійної допомоги (бенефіціара) про витрати зібраних коштів.

Право на отримання звіту про використання благодійного внеску є безумовним (стаття 30 ЗУ «Про освіту», частина

шоста статті 6 ЗУ «Про благодійну діяльність...»). Відмова керівництва закладу освіти його надати — законна підстава для скарги до правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування (зокрема управління або департаменту освіти) чи місцевих органів виконавчої влади та суду (дивіться **Ключові принципи залучення та використання благодійних внесків у закладі освіти**).

Чи можна надавати школі як благодійний внесок товарно-матеріальні цінності?

Так, школі можна допомогти не лише грошима, але й у матеріальній формі — зокрема, меблями, комп'ютерною технікою тощо, надавши їх за актом приймання-передачі відповідальній особі школи. Докладніше про оформлення такого благодійного внеску та подальший контроль над його використанням дивіться в розділі **Благодійний внесок у матеріальній формі**.

МИ ХОЧЕМО ДЛЯ ВАЛІ
ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ ЗРОБИТИ.
ЦЕ Ж МОЖНА ПІСЛЯ УРОКІВ?

АЛЕ ГРОШІ НА СВЯТО
ХАЙ БАТЬКИ ЗБИРАЮТЬ.
НЕ ХОЧУ ЧИТАТИ КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС
ЗАМІСТЬ МЕТОДИЧОК.

УЧИТЕЛЬ ЧИ АДМІНІСТРАЦІЯ ШКОЛИ НЕ МАЮТЬ ПРАВА ІНІЦІЮВАТИ ЧИ ЗДІЙСНЮВАТИ ЗБІР КОШТІВ НА "ДИТЯЧІ" ДНІ НАРОДЖЕННЯ ТА ПОДАРУНКИ В КЛАСІ. ГОЛОВНЕ ЗАВДАННЯ ВЧИТЕЛЯ ТУТ – У ЖОДНОМУ РАЗІ НЕ ДОПУСТИТИ ДИСКРИМІНАЦІЇ СЕРЕД ДІТЕЙ, ЯКЕ Б РІШЕННЯ НЕ УХВАЛИЛИ БАТЬКИ ЩОДО ЧАСТУВАННЯ ТА ПОДАРУНКІВ.

Заборонені та не передбачені посадовими обов'язками готівкові збори силами вчительства

Чи може вчительство збирати гроші на харчування учнівства в школі, розповсюджувати в класі квитки на різні заходи зі звітом про кількість (концерти, вистави, цирк тощо)?

Готівковий обіг коштів та їх збір учителькам / учителями за харчування або за квитки на різні заходи з веденням обліку не передбачено їхніми функціональними обов'язками та посадовою інструкцією. Послуги з харчування надає організація, яка виграла тендер на їх надання і яка має отримувати за це кошти; продажем квитків повинна займатися організація, яка уклала договір із закладом культури, що пропонує свої заходи, або безпосередньо представники такого закладу.

Фактично, під час збору коштів учитель / учителька здійснює незаконну підприємницьку діяльність, виконуючи роботу на користь організації, що надає

27 Кодекс України про адміністративні правопорушення

послуги з харчування в школі, або закладу культури — у цьому випадку не важливо, що особа не отримує за це винагороди. Якщо така діяльність — постійна, то це ознака адміністративного правопорушення, передбаченого частиною першою статті 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП)²⁷ «Порушення порядку провадження господарської діяльності» — не тільки факт надання послуг за винагороду, а систематичний характер таких дій, їх самостійний та ініціативний характер, що і становить суть господарської діяльності. Отже, педагог, який збирає готівкові кошти за харчування дітей або кошти за квитки, може бути притягнутий до адміністративної відповідальності.

Чи може вчительство збирати або ініціювати збір коштів на подарунки до днів народження учениць / учнів у класі?

Пункт 1 статті 53 ЗУ «Про освіту» визначає: «Здобувачі освіти мають право на.... захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти». Відповідальними за відсутність дискримінації в закладі освіти є педагоги та адміністрація.

Учительство чи адміністрація школи не мають права ініціювати чи здійснювати збір коштів на «дитячі» подарунки в класі, адже рішення відповідальних осіб щодо подарунків тягне за собою гарантування однакових

(чи однаково вартісних) подарунків для всього учнівства. Це, натомість, спричиняє конфлікт — оскільки педагог не може збирати й вимагати кошти, щоби гарантувати кожній учениці / кожному учневі подарунок, адже немає жодної впевненості, що всі батьки без винятку погодяться фінансувати ці заходи. Завдання педагога тут — не допустити дискримінації окремих учениць / учнів, яке б рішення не ухвалили батьки щодо подарунків.

Потреба домогтись однакових подарунків для всього учнівства може спричинити встановлення певної суми «на подарунок». Вимога такої суми від батьків із боку вчительства, поєднана з погрозами щодо обмеження прав, свобод або законних інтересів учнівства, може бути кваліфікована за відповідною частиною статті 354 ККУ «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації».

Чи можуть батьки в індивідуальному та / або колективному порядку купувати та дарувати подарунки, квіти педпрацівникам та адміністрації закладу освіти з нагоди свят?

Якщо дарування подарунків або квітів учителю до свята не супроводжується примусом, вимогою, зобов'язанням або умовою покращення навчання для учнівства чи завищення оцінок тощо, це не становить корупційного правопорушення в розумінні антикорупційного законодавства України. Утім, варто нагадати, що, з погляду етичних загальноприйнятих норм і правил, батьки

та учнівство в будь-якому випадку залежні від учительства та адміністрації закладу (дивіться **Академічна доброчесність: унеможливлення хабарництва та необ'єктивного оцінювання, дотримання педагогічної етики**).

Збори коштів, придбання та дарування подарунків, квітів, якщо вчительство чи адміністрація закладу беруть у цьому безпосередню участь через прохання та пропозиції, можуть розглядатися як отримання неправомірної вигоди працівниками школи, а дії батьків — як підкуп (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**). Такі дії можуть мати склад злочину, передбаченого статтею 354 ККУ «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації» (для вчителя) і статтею 368 ККУ «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (для адміністрації).

28 ЗУ «Про запобігання корупції»

Щодо адміністрації закладу, то на неї поширюється обмеження статті 23 ЗУ «Про запобігання корупції»²⁸ щодо одержання подарунків посадовою особою. Фактично, йдеться про те, що керівнику закладу та його / її заступникам, тобто посадовим особам, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб, від свого трудового колективу або окремих його членів у зв'язку з виконанням ними своїх посадових обов'язків, реалізацією своїх повноважень, пов'язаних з управлінням закладом та організацією його діяльності.

Якщо ж подарунки не пов'язані з виконанням управлінських функцій на посаді, то керівник закладу та його / її заступники, згідно зі статтею 23 цього закону,

можуть приймати подарунки, які «... відповідають загальновищам уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків одноразово не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб на 1 січня того року, у якому прийнято подарунки». У 2020 році в Україні встановлений такий прожитковий мінімум для працездатних осіб: з 1 січня — 2102 грн, з 1 липня — 2197 грн і з 1 грудня — 2270 грн²⁹.

Згадане вище обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

1. дарують близькі особи;
2. одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Варто звернути увагу, що рішення, яке керівник закладу або його / її заступники ухвалюють на користь особи, від якої вона / він чи її / його близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що ухвалені в умовах конфлікту інтересів. На ці рішення розповсюджуються положення статті 67 ЗУ «Про запобігання корупції».

Це означає, що рішення, які керівник закладу або його / її заступник ухвалили в умовах конфлікту інтересів, підлягають скасуванню органом або посадовою особою, уповноваженими на затвердження чи скасування відповідних актів, рішень, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, зокрема Національного агентства з питань запобігання корупції, органу місцевого самоврядування. До того ж,

правочин, укладений в умовах конфлікту інтересів, може бути визнаний недійсним.

Варто зазначити, що за вчинення дій в умовах реального конфлікту інтересів посадова особа закладу освіти (директор, заступник директора, головний бухгалтер) можуть нести адміністративну відповідальність за вчинення порушення, пов'язаного з корупцією, за статтею 172-7 КУпАП, а за прийняття забороненого подарунку — за статтею 172-5 Кодексу. Покаранням є штраф, і суд може позбавити таку особу права займати керівні посади в закладах освіти строком на рік. При цьому, подарунок буде конфіскований. Відомості про притягнення таких осіб до адміністративної відповідальності будуть занесені до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Чи може вчительство розповсюджувати в класі марки Червоного Хреста?

Ні, не може. Згідно з пунктом 2 статті 20 ЗУ «Про повну загальну середню освіту», «Засновникам та працівникам закладів освіти, органам державної влади та органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам забороняється будь-яке примушування учнів до вступу до будь-яких громадських об'єднань, воєнізованих формувань, політичних партій (об'єднань), релігійних організацій».

Товариство Червоного Хреста України (далі – ТЧХУ) є громадським об'єднанням та не здійснює продаж марок із 13 грудня 2017 року. З 2018 року всі громадянки і громадяни, які пожертвують певну суму на діяльність організації ТЧХУ, отримують відповідні благодійні квитки із вказанням суми³⁰. Кожен квиток матиме індивідуальний номер, що друкарським способом віддрукований на аверсній частині. Але громадянки/-и, зокрема й неповнолітні, мають самостійно ухвалювати рішення про надання благодійного внеску до цієї або будь-яких інших громадських організацій чи об'єднань.

Сам факт пропозиції від учительства учнівству або їхнім батькам здійснити пожертву є проявом неетичної поведінки (дивіться **Академічна доброчесність: унеможливлення хабарництва та необ'єктивного оцінювання, дотримання педагогічної етики**): з огляду на відносини між учасниками освітнього процесу, добровільність такої пожертви стає доволі сумнівною. Вимога ж здійснити пожертву на користь будь-якої організації, по-перше, прямо порушує принцип добровільності, а, по-друге, залежно від обставин, зокрема від наявності погроз щодо обмеження прав, свобод або законних інтересів учнівства, може кваліфікуватися як вимагання, що передбачено статтею 189 ККУ; або ж, якщо є обман чи зловживання довірою, то за **статтею 190** «Шахрайство».

ЦЕ ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ!
Я ВДОМА НІКОЛИ ТАКОГО
НЕ РОБЛЮ.

УЧНІВ МОЖНА ЗАЛУЧАТИ ДО САМООБСЛУГОВУВАННЯ ЛИШЕ ЗА ЇХНЬОЇ
ТА ЗГОДИ ЇХНІХ БАТЬКІВ/ЗАКОННИХ ПРЕДСТАВНИКІВ. ВІДМОВА ВІД ПРАЦІ
НЕ МОЖЕ СПРИЧИНИТИ ПОКАРАННЯ.

Залучення учнівства до суспільно корисної праці в школі

Чи можна розподіляти територію школи за класами для обов'язкового прибирання, залучати учнівство до акцій із прибирання (наприклад, Чистий четвер тощо)?

Ні, не можна. **Залучення учнівства до праці має здійснюватися виключно з освітньою метою.** Водночас, треба пам'ятати, що **примусова праця, зокрема, дитяча — заборонена**³¹. Учнівство можна залучати до самообслуговування лише за їхньої та згоди їхніх батьків / законних представників. Варто також пам'ятати, що можливість залучати учнівство до самообслуговування не означає, що це має стати їхнім обов'язком, отже — відмова не може спричинити покарання.

Прибирання класів та інших шкільних приміщень, а також догляд за пришкільною територією повинні виконувати відповідні технічні працівники, заробітну платню яким має платити школа. Розмір зарплатні встановлено з урахуванням обсягу робіт, які мають виконувати техпрацівники (дивіться **Чи можуть батьки додатково сплачувати техпрацівникам школи за прибирання класів?**). Примусове використання дитячої праці замість

31 Стаття 43 Конституції України

32 Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів...

роботи штатних працівників є зловживанням із боку адміністрації закладу, яке може бути спрямоване на отримання неправомірної вигоди (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

У разі згоди учнівства на працю із самообслуговування, що проводиться з освітньою метою, під час її організації треба суворо дотримуватися відповідних санітарних вимог. У Державних санітарних правилах (ДСанПіН 5.5.2.008-01, які є чинними)³² вказано, що учнівство 8–11 класів може прибирати класні приміщення, але не зобов'язане це робити. Будь-який примус (без згоди учениці / учня чи батьків / законних представників) може бути прирівняний до булінгу (цькування).

Згідно з Державними санітарними правилами, самообслуговування повинно організовуватися відповідно до віку, статі, фізичних особливостей і стану здоров'я учениць/-ів, базуватися на гігієнічних та вимогах до охорони їхнього здоров'я. Робота із самообслуговування повинна проводитися за участю вчительства, класних керівників і медичних працівників.

Як самообслуговування учнівство може виконувати прибирання класів, кабінетів, лабораторій:

- наприкінці кожного дня (учнівство 5–12 класів);
- генеральне прибирання кожного тижня й місяця (учнівство 9–12 класів).

Тривалість самообслуговування для учнівства 2–4 класів у загальноосвітньому навчальному закладі не повинна перевищувати 1 години на тиждень, а для учнівства 5–12 класів — 2 години на тиждень.

Одноразова тривалість роботи із самообслуговування не повинна перевищувати для учнівства 2–4 класів 30 хвилин, 5–9 класів — 45 хвилин, 10–12 класів — 1,5

години. Роботу необхідно проводити в спеціальному одязі. Усі різновиди прибирання здійснюються лише вологим методом із наступним провітрюванням приміщень. У навчальному приміщенні необхідно передбачити місце для зберігання прибирального інвентарю, спецодягу та мила. Миття підлоги дозволяється школярам із 10 років за обов'язкового використання швабри.

Чи можна залучати учнівство до чергування у їдальні, чи повинні батьки купувати за свій кошт посуд у їдальню на заміну розбитого?

Учнівство не повинно чергувати у їдальні. Учнівство чи батьки не повинні сплачувати кошти за заміну розбитого посуду. У залученні учнівства до чергування в їдальні та сплаті батьками за розбитий посуд ознак корупції немає, однак тут можливі інші порушення.

У пункті 5 статті 53 ЗУ «Про освіту» читаємо: «Залучення здобувачів освіти під час освітнього процесу до виконання робіт чи до участі у заходах, не пов'язаних з реалізацією освітньої програми, забороняється, крім випадків, передбачених рішенням КМУ». Тобто, під час уроків прибирання / чергування учнівства у їдальні категорично заборонено законом.

Як правило, у їдальнях шкіл працюють комерційні підприємства / підприємці, які отримують прибуток від своєї господарської діяльності — це право вони щороку виборюють на тендерних торгах щодо надання послуг з організації гарячого харчування. Держава сплачує

підприємцям / організаціям, які надають такі послуги.

Щодо розбитого посуду — учнівство є споживачем послуги, яку надає обслуговувальне підприємство (засновник школи або комерційне підприємство / підприємець). Відповідно до другої частини статті 17 ЗУ «Про захист прав споживачів»³³, забороняється примушувати споживача придбавати продукцію неналежної якості або непотрібного йому асортименту. Згідно зі статтею 323 Цивільного кодексу України³⁴, «ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом».

33 ЗУ «Про захист прав споживачів»

34 Цивільний кодекс України

ОГО, ТИ ТЕПЕР МОЖЕШ УРОКИ ПРО БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ ВЕСТИ. ДОВГО ВЧИЛАСЯ?

ВЧИЛАСЯ? ГУЛЯЛА. ПРОСТО НАПРИКІНЦІ ЗАПЛАТИЛА ЗА СЕРТИФІКАТ.

ПІДРОБЛЯННЯ СЕРТИФІКАТА - ЦЕ ДВІ СТАТТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ПІДРОБЛЕННЯ ОФІЦІЙНОГО ДОКУМЕНТА ТА ПІДКУП АБО НАДАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ ОСОБИ, В ЯКОЇ «КУПИЛИ» СЕРТИФІКАТ.

У педагогічному колективі

87

Чи можуть педагоги купувати сертифікат про підвищення кваліфікації, якої вони не проходили?

Підвищення кваліфікації є необхідною умовою атестації педагогічного працівника та враховується під час обрання за конкурсом на посаду науково-педагогічного працівника. На час підвищення кваліфікації з відривом від освітнього процесу в обсязі, визначеному законодавством, за педагогічним (науково-педагогічним) працівником зберігається місце роботи (посада) зі збереженням середньої заробітної плати.

Якщо педагогічний працівник не проходив підвищення кваліфікації, проте отримав зарплатню за цей період, з бюджету були марно витрачені кошти на оплату підвищення кваліфікації, цей працівник може бути притягнутий до відповідальності за шахрайство (стаття 190 ККУ) з відшкодуванням завданих збитків.

Оскільки підвищення кваліфікації — це передумова чергової атестації педпрацівника, то такий обман із його / її боку може бути визнаний академічною недоброчесністю (дивіться **Академічна доброчесність: унеможливлення хабарництва та необ'єктивного оцінювання, дотримання педагогічної етики**), що потягне за собою

відповідальність, передбачену статтею 43 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»:

Педагогічні працівники, щодо яких встановлено факт порушення академічної доброчесності:

1. не можуть бути залучені до проведення процедур та заходів забезпечення й підвищення якості освіти, учнівських олімпіад та інших змагань;
2. не можуть бути допущені до позачергової атестації, що має на меті підвищення кваліфікаційної категорії або присвоєння педагогічного звання;
3. не можуть отримувати будь-які різновиди заохочення (премії, інші заохочувальні виплати, нагороди тощо) протягом одного року;
4. можуть бути позбавлені педагогічного звання.

Купівля сертифіката порушує низку статей ККУ: з боку педагога, який його придбав, це є підкупом та використанням підробленого офіційного документа; з боку особи, яка його продала, — підробленням офіційного документа та отриманням неправомірної вигоди.

Як розцінювати винагороду керівництву закладу освіти з боку вчительки / вчителя за більш зручний розклад, розподіл більшої кількості годин тощо?

Оскільки рішення про розклад занять у школі ухвалює керівництво закладу освіти, додаткова плата за більш зручний розклад, розподіл більшої кількості годин тощо є наданням неправомірної вигоди — злочином, передбаченим статтею 369 ККУ «Пропозиція, обіцянка

або надання неправомірної вигоди службовій особі» (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**). Керівниця / керівник закладу освіти підлягає відповідальності згідно зі статтею 368 ККУ «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою».

Педагогічні працівники, які заплатили за вчинення дій на їхню користь із використанням службового становища, є співучасниками цього злочину, оскільки, оплативши цю злочинну діяльність, вони будуть відповідати за пропозицію чи надання неправомірної вигоди за відповідною частиною статті 369 ККУ.

Яка відповідальність може настати за невідповідність записів у журналі про заміни уроків реальним замінам (одна особа проводить уроки, а інша отримує за це гроші)?

Класний журнал є офіційним документом. Внесення завідомо неправдивих відомостей до офіційного документа є злочином, передбаченим статтею 358 ККУ або статтею 366 ККУ, якщо такі дії вчинила посадова особа (директором, заступником директора школи).

Якщо особа, яка отримувала кошти, частину з них передає керівнику, який / яка вносить неправдиві відомості до журналу, такі дії вважаються наданням неправомірної вигоди (стаття 369 ККУ). Відповідно, керівниця / керівник буде відповідати за одержання неправомірної вигоди за

статтю 368 ККУ (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

Треба також враховувати, що спотворення обліку навантаження є передумовою викривлення обліку праці, що, натомість, обумовлює нарахування та виплату фактично не відпрацьованих коштів, що, зі свого боку, має дістати правову оцінку як злочини, передбачені другою частиною статті 191 ККУ «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем». Таке спотворення може бути кваліфіковане як готування до злочину — тобто умисне створення умов для вчинення злочину. Особи, які безпосередньо вчиняли такі дії, можуть бути визнані співучасниками злочину (підбурювачами або пособниками).

Наповнення старших класів: чи є зловживанням включення перед 1 вересня до списку більшої кількості учениць/-ів, щоби відкрити клас, а після 1 вересня зменшення кількості в списку)?

Складання, видавання службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів караються штрафом до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Керівник закладу освіти може бути притягнутий до відповідальності за службове підроблення (стаття 366 ККУ).

Чи законний збір грошей на привітання та подарунки до днів народження або свят для працівників управлiнь освіти?

Працівники управління освіти є особами, які ухвалюють управлінські рішення щодо керівництва школи, здійснюють окремі наглядові та функції контролю. Водночас, працівники освіти є особами, на яких розповсюджуються вимоги, заборони та обмеження, встановлені ЗУ «Про запобігання корупції», зокрема й щодо одержання подарунків / неправомірної вигоди. Отже, їм заборонено приймати подарунки чи будь-які інші вигоди від колективів шкіл.

Якщо під приводом свята працівник управління освіти збирав кошти, щоби вплинути на ухвалення рішення або спонукати до певних дій чи бездіяльності на користь школи або певних членів колективу, відповідальність за такі дії настає за вчинення злочину, передбаченого статтю 369 ККУ «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі». Водночас, особи, які здавали кошти, можуть бути кваліфіковані як співучасники цього злочину, також їхні дії можуть бути кваліфіковані як підкуп.

Як розцінювати «подяки», пов'язані із забезпеченням пожежної безпеки, санітарних правил охорони тощо?

Пожежні інспектори та інші представниці / представники перевірних інстанцій представляють владу; «подяка» їм з ініціативи адміністрації школи кваліфікується як пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі, згідно зі статтею 369 ККУ. Якщо ж «подяку» вимагають самі пожежні інспектори, їхні дії можуть бути кваліфіковані як одержання неправомірної вигоди, пов'язане з вимаганням неправомірної вигоди (частина 3 статті 368 ККУ) (дивіться **Питання запобігання проявам корупції: унеможливлення зловживань та отримання неправомірної вигоди**).

НУ ЩО, "ГАСИТЬ" ПОТРЕБИ ДСНС БУДЕМО?
ЧИ ПОШУКАЄМО ВОГНЕГАСНИК,
ЩО ПРОПАВ?

РІДНЕНЬКИЙ, ТА МЕНІ ДЕШЕВШЕ
ЗАПАСНІ КУПИТИ, АНЖ ТВОЇ
ПОТРЕБИ ГАСИТЬ.

«ПОДЯКА» ПОЖЕЖНИКОВІ Є НАДАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВІЙ ОСОБІ. ДЛЯ ОБОХ УЧАСНИКІВ ТАКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЦЕ Є ЗЛОЧИНОМ, ПЕРЕДБАЧЕНИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

Цей посібник створено як відповіді на розповсюджені запитання вчительства, з урахуванням інтересів учительства та для вчительства. Звісно, порушені питання можуть бути так само цікавими й іншим учасникам освітнього процесу: батькам і учнівству, зокрема старшокласникам і старшокласницям. Але саме вчительство щодня шукає однозначних відповідей на них, аби розуміти для себе простір своїх правових можливостей і вміти за нагоди захистити свої права.

До створення точних, однозначних, зрозумілих відповідей на запитання, поставлені вчительством, долучилася ціла команда експертів і експерток та фахівців на чолі з юристами МОН. Разом вони зібрали посилання на всі необхідні нормативні акти, які допомагають відповісти на поставлені запитання й у разі спору або конфлікту допоможуть учительці чи вчителю довести, що вона / він чинить правильно. Особлива увага у відповідях зосереджена на нормах не так давно ухваленого ЗУ «Про повну загальну середню освіту» й можливостях, які він надає. Бажаємо вам легкого впровадження всіх цих важливих норм у вашій школі.

Так, законодавство накладає чимало обмежень на щоденну вчительську діяльність — як у взаємодії з учнівством і батьками, так і всередині вчительського колективу. Але жити добросовісно — це честь і привілей, а також запорука європейського розвитку України. Адже ми всі хочемо, аби наші діти жили в кращому, справедливішому суспільстві.

Звісно, у брошурі наведено не виключний перелік запитань; природно, що під час освітньої діяльності у вчительства з'являтимуться нові. Вони разом із відповідями будуть опубліковані на сторінці #освітабезкорупції <https://www.edcamp.org.ua/schoolwithoutcorruption>³⁵.

Якщо ж під час вирішення цих та інших питань у вас виникнуть спірні ситуації або ви потребуватимете захисту, ви завжди можете звертатися до Служби освітнього омбудсмена України <https://eo.gov.ua>³⁶.

35 Сторінка #освітабезкорупції

36 Освітній омбудсмен України

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

Закон України «Про освіту»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Закон України «Про повну загальну середню освіту»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

Закон України «Про громадські об'єднання»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/page#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування» від 4 серпня 2000 р. N 1222

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1222-2000-%D0%BF#Text>

Конституція України

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога, та контролю за цільовим розподілом благодійної допомоги у вигляді наданих послуг або виконаних робіт» від 17 серпня 1998 р. N 1295

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1295-98-%D0%BF#Text>

Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження порядку бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ та внесення змін до деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку бюджетних установ» від 16 квітня 2014 р. N 426/25203

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE25203.html

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Платформа соціальних інновацій «Велика ідея»

<https://bigggidea.com/>

Кримінальний кодекс України

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Кодекс законів про працю України

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

Лист Міністерства освіти і науки України «Про безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти» від 10 серпня 2018 р № 1/11-8477

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-bezoplatnist-zdobuttya-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти» від 05 травня 2018 р. № 564/32016

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0564-18#n15>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» від 27 серпня 2010 р. № 796

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#Text>

Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо надання інформації» (про заходи щодо запобігання корупції і конфлікт інтересів)

<https://www.znu.edu.ua/docs/1-9-207.pdf>

Закон України «Про охоронну діяльність»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>

Кодекс України про адміністративні правопорушення

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Закон України «Про запобігання корупції»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>

Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН 5.5.2.008-01

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0063588-01>

Закон України «Про захист прав споживачів»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

Цивільний кодекс України

<https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15#Text>

Освітній омбудсмен України

<https://eo.gov.ua/>

#освітабезкорупції

<https://www.edcamp.org.ua/schoolwithoutcorruption>

Експерти і експертки проєкту:

Сергій Горбачов, освітній омбудсмен

Володимир Божинський, керівник експертної групи з питань нормативно-правового забезпечення Міністерства освіти і науки України

Ігор Осика, заступник керівника проєкту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» та команда

Олександр Елькін, голова Ради ГО «ЕдКемп Україна»

Олена Парфьонова, голова ГО «Батьки SOS»

Галина Титиш, голова ГО «Смарт освіта»

Іванна Коберник, ГО «Смарт освіта»

Зоя Звиняцьківська, голова ГО «Батьківський контроль» (упорядниця тексту)

Ілюстрації: Антон Шишенок

Текст до ілюстрацій: Федір Прокопчук

Дизайн та верстка: Леонід Марущак

Київ 2020

[fb/ChargeAgainstCorruption](https://www.facebook.com/ChargeAgainstCorruption)